

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma / Sosiaalinen kuntoutus

Tommi Soivio

”SE VIIMEINEN VAIHTOEHTO” - TUTKIMUS ERITYISEEN LAITOSHOITON
SIJOITETUISTA NUORISTA KOTKASSA VUOSINA 2008–2010

Opinnäytetyö 2011

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma

SOIVIO, TOMMI

”Se viimeinen vaihtoehto” – Tutkimus erityiseen
laitoshoitoon sijoitetuista nuorista Kotkassa vuosina 2008–
2010

Opinnäytetyö

53 sivua + 14 liitesivua

Työn ohjaaja

Lehtori Tuomo Paakkonen

Toimeksiantaja

Kotkan Kaupunki

Maaliskuu 2011

Avainsanat

lastensuojelu, huostaanotto, lastensuojelulaitokset

Tässä opinnäytetyössä tutkitaan huostaanotettuja tai kiireellisesti sijoitettuja, erityiseen laitoshoidon Kotkassa vuosina 2008–2010 sijoitettuja 13–17 -vuotiaita nuoria. Opinnäytetyön alussa on teoriaosuus, joka käsittelee lastensuojelua yleisesti, Kotkan kaupungin lastensuojelupalveluja nuorille sekä hallinnollista tukea lastensuojelutyössä. Erityisellä laitoshoidolla tarkoitetaan lastensuojelun toimenpiteenä tarjottavaa laitoshoidon nuorille, joille ei ole ollut mahdollista tarjota Kotkan kaupungin omia lastensuojelun laitoshoidon paikkoja. Erityinen laitoshoidon on ostopalveluna tuotettavaa laitoshoidon, jota tarjoavat valtio ja yksityinen sektori. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, mitä lastensuojelun toimenpiteitä on näiden nuorten kanssa tehty ennen sijoitusta erityiseen laitoshoidon.

Tutkimus perustuu sosiaalihuollon asiakasdokumentaatioihin, joita ovat sosiaalityöntekijöiden kirjaukset sosiaalihuollon asiakasjärjestelmään. Tutkimuksessa tarkastellaan nuoren perhe-tilannetta, nuorta ja tehtyjä toimia nuoren ja perheen elämäntilanteen vakauttamiseksi. Tutkimus on tehty sisällönanalyysinä, jossa on käytetty havaintojen perusteella taulukointia. Tutkimuksessa on etsitty yhdistäviä tekijöitä, joita nuorten elämäntilanteessa ja lastensuojelun asiakkuudessa on ollut.

Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että erityiseen laitoshoidon sijoitetuilla nuorilla ja heidän perheillään on ollut moninaisia ongelmia. Yksittäistä syytä huostaanottoon ei ole mahdollista asiakasdokumentaatiosta hakea, vaan ongelmat ovat olleet laaja-alaisia. Nuoria ja perheitä on myös pyritty auttamaan monin eri keinoin ennen sijoitusta erityiseen laitoshoidon.

ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Social Care

SOIVIO, TOMMI

“Final Option” – Examination on Youth Who Have Been Settled to Special Intensive Care in Kotka between Years 2008-2010

Bachelor’s Thesis

53 pages + 14 pages of appendices

Supervisor

Tuomo Paakkonen, Senior Lecturer

Commissioned by

City of Kotka

March 2011

Keywords

child welfare, custody, children’s home

This study was an examination on 13-17 year-old adolescents who had been taken into custody and been settled to facility that offers special intensive care during the years 2008-2010. In the beginning of the study there is a theory part which handles child welfare in common, child welfare services in Kotka and administrative support in child welfare work. The objective of this examination was to produce more information about the acts done with target audience before the placement into intensive care.

The examination is based on documentation of social welfare that includes the records of social workers in social welfare structure. A young person’s family situation is observed in order to help the youth and his/her family in a difficult situation. Examination has been done as content analyse where matrix that have been based on observations is used. The work tried to find the common factors that have existed between a young person’s life situation and child welfare custom.

According to the results, it can be pointed out that the youth who have been settled into intensive care and their families have had various difficulties. However, you cannot point out singular reason because the problems have been wide. The adolescents and their families have been tried to help in many different ways before placement into special intensive care institute.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	7
2	LASTENSUOJELUSTA LYHYESTI	8
2.1	Lastensuojelun toimintakentät	8
2.2	Lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu	9
2.3	Lastensuojelun valtakunnallista tilastointia	10
2.4	Eettisyys lastensuojelutyössä	10
2.5	Lastensuojelun toimenpiteet	15
2.5.1	Avohuollon tukitoimenpiteet	15
2.5.2	Kiireellinen sijoitus	15
2.5.3	Huostaanotto	16
2.5.4	Hallinto-oikeuden väliaikainen määräys	18
2.5.5	Sijaishuolto	18
3	KOTKAN LAPSI- JA PERHEKOHTAISET PALVELUT NUORILLE	19
3.1	Nuorisoryhmä	19
3.2	Nuorten vastaanottoyksikkö Kotomäki	20
3.3	Nuortenyhteisö Koivula	20
3.4	Muut palvelut	21
4	OSTOPALVELUNA KÄYTETTÄVÄT ERITYISEN LAITOSHOIDON YKSIKÖT	23
4.1	Stoppari Hamina	24
4.2	Sippolan Koulukoti	24
4.3	Yksityiset lastensuojelulaitokset	25
5	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUKSEN KOHDERYHMÄ	26
5.1	Tutkimustehtävä	26

5.2	Tutkimuksen kohderyhmä	26
6	TUTKIMUSMENETELMÄ JA -AINEISTO	27
6.1	Asiakirja-aineisto tutkimuksen kohteena	27
6.2	Aineiston keruu ja käsittely	27
6.3	Aineiston määrä ja laatu	28
6.4	Aineiston analyysi	28
7	AIEMMAT TUTKIMUKSET	30
8	TUTKIMUKSEN TULOKSET	30
8.1	Perhe, perheen elinolot ja vanhempien tilanne	30
8.1.1	Vanhempien päihteiden ongelmakäyttö	31
8.1.2	Vanhempien mielenterveysongelmat	32
8.1.3	Vanhempien väkivaltaisuus	32
8.1.4	Vaikeudet perheen vuorovaikutuksessa	33
8.1.5	Ongelmien kasautuminen perheissä	34
8.2	Nuorta ja nuoren ongelmia kuvaavia tekijöitä	35
8.2.1	Kouluvaikeudet	37
8.2.2	Nuoren psyykkinen oireilu	37
8.2.3	Nuoren päihteiden käyttö	38
8.2.4	Asosiaalisuus, syrjäytymisen uhka	39
8.2.5	Nuoren ongelmien kasaantuminen	40
8.3	Lastensuojelun toimenpiteet	41
8.3.1	Lastensuojeluilmoitukset	41
8.3.2	Avohuollon tukitoimet	42
8.3.3	Aiemmat sijoitukset sijaishuollon yksiköihin	42
8.3.4	Moniammatillinen yhteistyö ja asiantuntijalausunnot	44
8.3.5	Avohuollon ja huostaanoton katkeamattomuus ja yhteistyö	45
8.3.6	Käytetyt sijaishuollon yksiköt	45
8.4	Yhteistyön ongelmat lastensuojelun arkityössä	45
8.5	Yhteenvetoa Erityisen laitoshoidon palveluita käyttävästä nuoresta	47

9 POHDINTA	48
LÄHTEET	51
LIITTEET	

Liite 1. Vanhempien päihteiden ongelmakäyttöä kuvattuna

Liite 2. Vanhempien mielenterveyden ongelmia kuvattuna

Liite 3. Merkinnät perheessä tapahtuvasta väkivallasta tai sen epäilystä lastensuojelun asiakasdokumentaatiassa.

Liite 4. Perheen vuorovaikutusten ongelmien kuvaamista perheessä

Liite 5. Nuoren koulunkäynnin ongelmien kuvaamista

Liite 6. Nuorten päihteiden käyttöä taulukoituna.

Liite 7. Nuorten asosiaalisuutta ja syrjäytymisen uhkaa kuvattuna

Liite 8. Lastensuojeluilmoitukset

Liite 9. Avohuollon tukitoimien käyttömäärät nuorilla.

Liite 10. Eri avohuollon toimijat nuorilla käyttömäärittäin.

Liite 11. Aiemmat sijoitukset sijoitusyksiköittäin

Liite 12. Moniammatillisen yhteistyön esiintyvyys lastensuojelun dokumentaatiassa

Liite 13. Käytetyt erityisen laitoshoidon yksiköt

Liite 14. Perheen sitoutumattomuuden kuvaamista yhteistyöhön

1 JOHDANTO

Lastensuojelu käsitteenä tulee ymmärtää laajasti lasten suojeluksi, joka koskee kaikkia viranomaisia ja kansalaisia, ei ainoastaan sosiaaliviranomaisia. Lasten kehityksestä riippuu koko yhteiskunnan tulevaisuus. Lasten kehityksen edistämiseksi eivät pelkät lastensuojelutoimenpiteet riitä, siihen tarvitaan laajoja yhteiskunnallisia toimia. Lastensuojelu perustuu lapsen kansainvälisesti tunnustettuihin oikeuksiin, joita ovat muun muassa etusija erityiseen suojeluun, oikeus turvalliseen ja virikkeitä antavaan kasvuympäristöön sekä tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen. (Taskinen 2007, 10.)

Lastensuojelun tavoitteet voidaan jakaa kolmeen luokkaan. Nämä tavoitteet ovat lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäminen, palvelujen kehittäminen kasvatuksen tukemiseksi, sekä lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu. (Bardy 2009, 39.) Tämä opinnäytetyö tulee keskittymään lapsi- ja perhekohtaiseen lastensuojeluun.

Kotkassa lapsi- ja perhekohtaisessa lastensuojelussa painopiste on siirtynyt viime vuosina laitossijoituksista avohuoltoon. Samalla kun kunnallisia laitospaikkoja on vähennetty, on lastensuojelun avohuollon toimijoiden määrää lisätty. Marttilan lastenkoti suljettiin syksyllä 2006 ja samassa yhteydessä vähennettiin Kotkan kaupungin lastensuojelun laitospaikkojen määrää kymmenellä. Marttilan lastenkodin kahdeksasta vakanssista viisi vakanssia käytettiin muiden lastenkotien henkilöstön lisäresurssiksi ja kolmella vakanssilla kehitettiin perhetyön toimintamalleja. (Tarmo 2006, 8.) Samaan aikaan valtakunnallisen tilastoinnin mukaan avohuollon tarve on kasvanut räjähdysmäisesti ja nuoria otetaan sijaishuollon palveluiden piiriin ja huostaan entistä enemmän.

Huostaan otettujen lasten laitoshoidtoa pyritään vähentämään tulevilla lakimuutoksilla. Perhehoitoa pyritään nostamaan huostaan otettujen lasten ensisijaiseksi hoitovaihtoehdoksi. Laitoshoidto olisi mahdollista vain, jos sijaishuollon järjestäminen muulla tavoin ei olisi lapsen edun mukaista. (Sijoitettujen lasten laitoshoidtoa vähennetään) Lakimuutoksen vaikutuksia nuorten sijoituksiin on vaikea vielä tässä vaiheessa arvailla.

Kotkan kaupunki ostaa noin 30 sijaishuollon laitospaikkaa yksityisiltä palvelun tuottajilta tai valtiolta joka vuosi. Tässä opinnäytetyössä pyritään tutkimaan näiden nuorten sijoitukseen johtaneita syitä sosiaalityön asiakasdokumentoinnin pohjalta. Tutkin si-

joitusta edeltävää aikaa ja sitä, minkälaisia sosiaalihuollon avopalveluita tai muita lastensuojelullisia palveluita nämä nuoret ovat saaneet.

Jokaisen Kotkan kaupungin ulkopuolelle sijoitettavan lapsen sijoituksen tarve pyritään selvittämään aina yksityiskohtaisesti ja tarkasti. Mitään yleistä tutkimusta tai koontia nuorten tarpeesta ei ole tehty. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tuottaa lisätietoa siitä, mistä syistä ulkopuolisiin sijoituksiin Kotkassa ryhdytään. Opinnäytetyössä tutkitaan avun ja tuen tarvetta ja toisaalta tarjottuja tukimuotoja. Ja mitä yhteisiä piirteitä näissä asiakkuuksissa on havaittavissa.

Tarkoitukseni ei ole kuvata sitä aikaa, kun lapset ovat jo sijoitettuna ulkopuolisiin lastensuojeluyksiköihin, vaan sitä, minkälaista lastensuojelullista tukea nämä perheet ovat ennen ulkopuolista sijoitusta saaneet. Tarkoitukseni ei ole myöskään tarjota mitään ratkaisumalleja, mihin suuntaan lastensuojelua tulisi Kotkassa kehittää. Työn tavoitteena on kuitenkin palvella Kotkan lastensuojelun avo- ja sijaishuollon palveluita siten, että he saisivat työstä ajatuksia oman työnsä kehittämiseen.

2 LASTENSUOJELUSTA LYHYESTI

2.1 Lastensuojelun toimintakentät

Lastensuojelu on lakisääteistä toimintaa, ja sen on osaltaan määrä toteuttaa Lapsen oikeuksien sopimusta. Lastensuojelulain tarkoitus on turvata kaikkien lasten oikeus turvalliseen kasvu ympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lastensuojelulain tehtävänä on hoitaa yhteiskuntaa huolehtimalla yleisistä oloista ja ehkäisemällä ongelmia sekä korjata niitä hoitamalla yksilöitä ja perheitä. (Bardy 2009, 39.)

Lastensuojelun lisäksi kunta järjestää lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ehkäisevää lastensuojelua silloin, kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana. Ehkäisevällä lastensuojelulla edistetään ja turvataan lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tuetaan vanhemmuutta. Ehkäisevää lastensuojelua on tuki ja erityinen tuki, jota annetaan esimerkiksi opetuksessa, nuorisotyössä, päivähoidossa, äitiys- ja lastenneuvolassa sekä muussa sosiaali- ja terveydenhuollossa. (LSL 3a § 12.2.2010/88.)

Lastensuojelun on edistettävä lapsen suotuisaa kehitystä ja hyvinvointia. Lastensuojelun on tuettava vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa. Lastensuojelun on pyrittävä ehkäisemään lapsen ja perheen ongelmia sekä puuttumaan riittävän varhain havaittuihin ongelmiin. Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja lastensuojelua toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. (Lastensuojelulaki 4. § 12.2.2010/88.)

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 3. artiklan mukaan kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lasten etu. (Taskinen 2007, 14)

”Jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu” (Suomen Perustuslaki 2. § 10). Lainsäädännön lähtökohtana on, että vanhemmilla on ensisijainen vastuu lapsistaan. Ulkopuolisilla ei ole oikeutta puuttua perheen tilanteeseen tai kasvatuseriaatteisiin ilman selkeitä perusteita. Viranomaisten on pyrittävä edistämään tämän vanhemmille ja lapselle kuuluvan oikeuden toteutumista käytännössä. (Räty 2007, 18)

Lastensuojelutyössä kohdataan vakavia yhteiskunnallisia ja yksilöllisiä ongelmia ja ristiriitoja. Kasvuolojen kehittämisen lisäksi se koskee lapsi- ja perhekeskeistä työtä, johon liittyy ahdistavia kysymyksiä perheen sisäisiin asioihin puuttumisen oikeutuksesta ja lapsen edun toteutumisesta myös pitkällä aikavälillä. (Pölkki 2004, 270) Lastensuojelutyö käyttää suurta yhteiskunnallista valtaa ja liikkuu aina arkaluonteisella alueella, perheen, yksilön ja yhteiskunnan välisellä rajalla. (Peltonen 2004, 330) Lastensuojelullisissa kohtaamisissa ei voida välttyä kysymyksiltä vallasta, kontrollista ja lapsen, vanhemman sekä asiantuntijatiedon suhteesta. (Eskonen & kumpp. 2006, 21)

2.2 Lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu

Lastensuojelun ydin on perusteiltaan yksinkertainen. Se on lapsen kehityksen ja terveyden turvaamista ja sitä vaarantavien tekijöiden poistamista. Ensisijaisena on perhe, ja lapsen oikeuksia tulee kunnioittaa. Lastensuojelu perustuu siis lapsikeskeiseen perhelähtöisyyteen. Koska yksittäiset tilanteet vaihtelevat suuresti, tästä yksinkertaisesta ytimestä on lukuisia muunnelmia. Joskus riittää tilapäinen apu, toisinaan tarvitaan toimia hyvinvoinnin kaikilla ulottuvuuksilla, läpi lapsuuden. (Bardy 2009, 41.)

Lapsen kehityksen ja terveyden turvaamisessa työskentelyä voidaan tarvita inhimillisen hyvinvoinnin kaikilla osa-alueilla, arjen elinoloissa ja ihmissuhteissa. Suppeimminkin ymmärretyn lastensuojelun tehtäväkenttä on laaja. (Bardy 2009, 42)

2.3 Lastensuojelun valtakunnallista tilastointia

Pitkään jatkunut kodin ulkopuolelle sijoitettujen ja myös huostaanotettujen lasten määrä on kääntynyt laskuun vasta vuonna 2009. Vastaavasti kiireellisten sijoitusten määrä jatkaa edelleen voimakasta kasvua. Vuosi 2009 oli ainutlaatuinen sen suhteen, että Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen mukaan laskua kirjattiin vasta nyt ensimmäisen kerran koko tilastoinnin historian aikana. Tätä tilastointia on tehty vuodesta 1991. (Lastensuojelu 2009.)

Huostaanotetuista yhä suurempi osa on kuitenkin 13–17 -vuotiaita. Huostaanotettujen nuorten asiakkuuksista tulee kuva, että nuoren tilanne tulee lastensuojelun tietoon koulusta, poliisilta tai uupuneilta vanhemmilta. Usein kriisiytyneen tilanteen vuoksi avohuollon toimet jäävät lyhytkestoisiksi ja vanhemmat pyytävät huostaanottoa. (Mylärniemi 2005, 104.)

Lastensuojelun avohuollon asiakkaiden määrä jatkoi kasvuaan edelleen. Lastensuojelun avohuollon palveluiden asiakkaana oli vuonna 2009 Suomessa yli 70 700 lasta (Lastensuojelu 2009), kun vastaava lukema oli kymmenen vuotta sitten alle 44 000 lasta. (Lastensuojelu 1999.)

Näitä tilastoja tulkittaessa on syytä myös katsoa toimintajärjestelmän ulkopuolella tapahtuneeseen kehitykseen. Huostaanotokäytäntöjen muutokset heijastavat monia asioita. Avohuollon tukitoimien lisääntynyt käyttö voi johtua kuntien tilastointimääritysten muutoksesta. On myös pelätty, että se kertoisikin siitä, että huostaanottoon ryhdytään yhä myöhemmin tai vasta, kun lapsi on murrosiässä. Yritetäänkö avohuollon tuella liian pitkään tukea riittämätöntä vanhemmuutta silloinkin kun lapsen etu vaatisi huostaanottoa? (Heino 2009, 57, 60.)

2.4 Eettisyys lastensuojelutyössä

”Minä vakuutan kunnian ja omantuntoni kautta, että ammatissani sitoudun ihmisyyden kunnioittamiseen. Toimintani päämäärä on edistää asiakkaan kykyä ja mahdolli-

suuksia itsenäiseen elämään ja täysivaltaiseen kansalaisuuteen. Puolustan asiakkaani ihmisoikeuksia. Pysin ehkäisemään ja estämään yksilöiden ja ryhmien yhteiskunnallista syrjäytymistä sekä poistamaan huono-osaisuuden seurauksia ihmisten elämässä. Suojaan asiakassuhteen luottamuksellisuutta. Sitoudun ammattikuntani eettisiin periaatteisiin ja ohjeisiin, enkä painostuksestakaan toimi ammattietiikan vastaisesti.” (Sosiaalialan ammattihenkilön vala.)

Sosiaalityö on kasvanut humaaneista ja demokraattisista ihanteista ja sen arvot ovat perustuneet tasa-arvon ja kaikkien ihmisten ihmisarvon kunnioitukseen (Rostila 2001, 23.) Sosiaalialalla on erityinen suhde etiikkaan ja ihmisoikeuksiin. Voidaan sanoa, että sosiaalialan työ on saanut alkunsa juuri niihin liittyvien kysymysten pohtimisesta. Sosiaalialan työn tavoitteena on hyvän tekeminen, ihmisten auttaminen, puutteen ja kärsimyksen vähentäminen, muutos ja kehitys. Eettisyyden vaatimusta lisää työhön tai ammattiasemaan usein liittyvä valta ja mahdollisuus vaikuttavat asiakkaan elämään ja sitä kautta koko yhteiskuntaan. Sosiaalialan työn kansainvälisen määritelmän mukaan sosiaalialan työn tavoitteena on ihmisten hyvinvoinnin lisääminen. Sosiaalialan ammattilaisen on ymmärrettävä ja hyväksyttävä ihmisoikeudet ja puolustettava niitä kaikissa tilanteissa. Ihmisoikeudet ovat ehdottomia ja ne kuuluvat jokaiselle ihmiselle pelkän ihmisyyden perusteella. Ne eivät ole riippuvaisia ihmisen omasta käytöksestä ja toiminnasta. (Arki, arvot, elämä, etiikka, 2005, 5.)

2.4.1 Arvot ja etiikka

Eettinen harkinta on välttämätön osa sosiaalityön ammattilaisen ammattitaitoa (IFSW:n ja IASSW:n ammattieettinen periaatekannanotto). Erilaisten arvojen ja normien tiedostaminen ja tietoisuus omista arvoista sekä eettinen vastuunotto ovat ammatillisen sosiaalialan työn lähtökohta. Sosiaalialan ammattilaisen tulee eritellä ammatillisen vastuullisesti arvoihin ja eettisiin valintoihin liittyviä haasteita ja ristiriitoja nojautuen sosiaalityön eettisiin periaatteisiin ja omakohtaiseen pohdiskeluun. Arvojen tiedostaminen ja eettinen pohdinta on ammatillisen sosiaalityön ydintä. Tarve eritellä arvoja ja eettisiä periaatteita nousee sosiaalityössä siitä, että ihmisillä on yksilöinä ja ryhmänä erilaisia arvoja. Myös jokaisen työntekijän omat henkilökohtaiset arvot vaikuttavat hänen ammatilliseen toimintaansa. (Rostila 2001, 23, 25.)

Yleensä ihmiset pitävät lähtökohtaisesti omia arvojaan parhaimpina, mutta sosiaalialan työssä tätä olisi varottava. Työntekijä ei saa lähteä siitä, että hänen arvonsa ovat

asiakkaan arvoja tai asiakkaalle sopivia arvoja. Sosiaalialan ammattilainen, joka ei py-sähdy selvittämään asiakkaan arvomaailmaa, ottaa toimintansa lähtökohdiksi vain omat arvonsa. Tällöin työntekijä vie asiakkaan mahdollisuuden omiin valintoihin ja loukkaa asiakkaan itsemääräämisoikeutta. Ammattilaisen tulisi tiedostaa myös omat arvonsa ammatillisen pohdinnan kautta. Mikäli ammattilainen ei tiedosta omia arvo-jaan, on vaikea eritellä arvoriitidassa elävän asiakkaan tilannetta ja auttaa tätä. Ar-vojen erilaisuuden ottaminen vakavasti ei ole helppoa. Pidättyminen omien arvojensa sokeasta soveltamisesta ei tarkoita, että sosiaalialan ammattilaisen tulee olla arvoneut-raali tai että hän ei saa näyttää omia arvojaan. Kysymys ammatin ja henkilökohtaisten arvojen välisestä suhteesta on jokaisen sosiaalialan ammattilaisen monimutkainen, koko elämänikäinen pohdinnan ja kasvun haaste. (Rostila 2001, 28, 29, 30.) Sosiaali-työn tulisi Hepworthin, Larsenin ja Rooneyn (1997, 55) mukaan nojautua neljään seu-raavaan perusarvoon:

1. Jokaisella ihmisellä on oikeus saada käyttöönsä resurssit, joita hän tarvitsee elämänongelmiensa hallinnassa ja kykyjensä kehittämisessä.
2. Kaikki ihmisyyksilöt ovat arvokkaita ja ansaitsevat kunnioitusta.
3. Jokaisen ihmisen ainutkertaisuus ja yksilöllisyys on perusarvo.
4. Jokainen yksilö kykenee kasvuun ja muutokseen, mikäli hän saa oikeat resurs-sit; häntä tulisi tukea tekemään valintoja ongelmiansa ratkaisemiseksi ja elä-mänhallintansa lisäämiseksi.

Sosiaalityön perusarvojen toteuttaminen käytännössä ei ole helppoa. Se edellyttää vai-keiden ristiriitojen käsittelyä ja ratkaisuja. Ensimmäinen perusarvo korostaa sosiaa-lialan ammattilaisen tehtävää ja kykyä toimia asiakkaiden oikeuksien valvojana ja asi-anajajana. Ammattilaisen tulee olla ajan tasalla yhteiskunnan asiakkaalle takaamista etuuksista ja oikeuksista. Työntekijä ei saa ryhtyä asiakkaan tai hänen toimintansa tuomariksi ja laiminlyödä tästä syystä asiakkaan oikeuksien valvomista. Toinen ja kolmas perusarvo kytkeytyvät läheisesti toisiinsa. Kaikki ihmiset ovat arvokkaita riip-pumatta heidän aikaisemmasta tai nykyisestä toiminnastaan, uskomuksistaan, elämän-tavoistaan tai elämäntilanteistaan. Sosiaalityön ammattilaisen tulisi toiminnallaan osoittaa asiakkaiden itseisarvoisen arvokkuuden kunnioitus. Ainutlaatuisuuden kunni-oittaminen merkitsee sitä, että sosiaalityöntekijä oppii tuntemaan asiakkaan maailmaa

ja myös ilmaista ymmärryksensä asiakkaan tilanteesta asiakasta vahvistavalla ja tukevalla tavalla. On tärkeää, että työntekijä näkee ryhmäjäsensyyden, esimerkiksi etnisyyden takaa aina myös ihmisen yksilöllisyyden. Neljäs perusarvo korostaa sitä, että ammattilaisen pitää kunnioittaa asiakkaan oikeutta ja kykyä tehdä itsenäisiä päätöksiä ja osallistua auttamisprosessiin. Sosiaali-alan ammattilaisen tulee kunnioittaa asiakkaan itsemääräämisoikeutta ja käytännössä edistää sen toteutumista. Työntekijän tulee auttaa asiakkaita tiedostamaan ja selkiyttämään omia tavoitteitaan. Asiakkaan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen kytkeytyy auttamisprosessin luonteen ymmärtämiseen. Mikäli työntekijä tarjoaa valmiita ratkaisuja ja ohjeita, hän ruokkii asiakkaan riippuvuutta. Sosiaali-alan ammattilaisen pitäisi olla mahdollistaja, joka auttaa asiakasta tarkastelemaan ongelmiaan realistisesti, pohtimaan eri ratkaisuvaihtoehtoja ja toteuttamaan päätettyjä toimenpiteitä. Työntekijä voi auttaa asiakasta tukemalla tämän valintoja, mutta työskentelyn lopputulos riippuu kuitenkin viime kädessä asiakkaasta. (Rostila 2001, 30, 33) Sosiaali-alan ammatillisuuteen kuuluu selvittää asiakkaalle eri ratkaisuvaihtoehtojen edut, haitat ja seuraukset, jotta tämä voi tehdä omat ratkaisunsa. Asiakkaan osallisuus voi toteutua vain, jos hän saa riittävää ja oikeaa tietoa oikeuksistaan. (Arki, arvot, elämä, etiikka, 2005, 14.)

2.4.2 Luottamuksellisuus

Sosiaali-alan ammattilaisen eettisissä ohjeissa mainitaan luottamuksellisuudesta seuraavasti: *”ammattilaisen tulee kunnioittaa asiakassuhteen luottamuksellisuutta ja varjella asiakkaansa yksityisyyttä noudattamalla työtään sääteleviä salassapitosäännöksiä.”* Salassapitosäännökset ja vaitiolovelvollisuus on määritelty tarkemmin laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (22.9.2000/812) luvussa kolme. Käytännön työssä asiakkaan on voitava luottaa sosiaali-alan ammattilaiseen. Asiakassuhde perustuu mitä suurimmassa määrin luottamukseen. Käytännössä luottamuksellisuus saattaa joutua ristiriitaan asiakkaan saaman palvelun ja avun kanssa. Sosiaali-alan ammattilaisella pitäisi aina olla asiakkaan suostumus, mikäli hän kertoo asiakasta koskevia tietoja kolmansille osapuolille. (Rostila 2001, 33, 34.) Luottamuksellisuuden tulisi toimia kahteen suuntaan. Sosiaali-alan ammattilaisen tulisi luottaa asiakkaan omiin tietoihin ja ennen kaikkea asiakasta pyritään kuulemaan haastavissakin tilanteissa. (Arki, arvot, elämä, etiikka, 2005, 15.)

2.4.3 Lain merkityksestä suhteessa etiikkaan

Sosiaalialalla lainsäädäntö ja toiminnan laillisuus ovat tärkeitä. Perustuslain mukaan yhteiskunnalla on velvoite huolehtia kaikista jäsenistään ja sosiaaliala toteuttaa tätä velvoitetta. Ihmis- ja perusoikeuksien lisääntyminen yhteiskunnassa vahvistaa vaatimusta siitä, että lain on oltava kaiken toiminnan taustalla. Kun asiakkaan oikeuksiin joudutaan puuttumaan, on toiminnan oltava ehdottomasti lakiin perustuvaa. Laillisuus ei kuitenkaan tarkoita samaa kuin eettisyys, eikä lainmukaisuus aina takaa oikeudenmukaisuutta. (Arki, arvot, elämä, etiikka, 2005, 5.) Laki kaventaa usein etiikan alaa. Normitetut teot nähdään helposti eettiseksi toiminnaksi. Lastensuojelualalla näyttää siltä, että hyviä tekoja ovat vanhemmuuden tukeminen, vanhempien ja kaikkien asianosaisten kuuleminen, lapsen kuuleminen ja lapsen tahdon selville ottaminen, vaihtoehtojen tarjoaminen ja kunnioittava kohtelu. Pahoja ja vältettäviä ovat sen sijaan tahdonvastaiset toimet tai sellaiset tarjoukset, joihin sisältyy puolipakko ja työntekijän valankäyttö. (Peltonen 2004, 330.) Sosiaalialan ammattilainen pyrkii toimimaan yhteistyössä asiakkaan kanssa niin pitkälle kuin se on mahdollista. Lain velvoittamana virkamiehenä sosiaalialan ammattilainen joutuu joskus suorittamaan toimenpiteitä tai olemaan mukana toimenpiteissä, jotka ovat vastoin asiakkaan omaa tahtoa. Sosiaalialan ammattihenkilön tulee minimoida asiakkaan tahdonvastaisten toimenpiteiden käyttöä. Tahdonvastaisten toimenpiteiden käyttämisen on tapahduttava aina tarkoin lain sallimissa puitteissa ja niin, että asiakkaan oikeusturvasta ja hyvän hallinnon periaatteista huolehditaan. Pakkoa käyttäessään ammattilainen pyrkii takaamaan sen, että asiakas voi vastaisuudessa päättää omista asioistaan. (Arki, arvot, elämä, etiikka, 2005, 5, 14.)

Lastensuojelu näyttäytyy usein sopimattomana palapelin osana hyvinvointivaltion palvelujärjestelmässä. Suomalaisessa yhteiskunnassa kontrolli on ollut ankara tabu. Vaikka lastensuojelulaki, jo vuodesta 1983 on ajanut lapsen etua keskeiseksi tekijäksi, ideologian tasolla periaatekomitean (1973:6) mietintö toimi peittona kätkien alleen lapsen hädän. Ideologiset periaatteet näkevät asiakkaan tai perheen aina hyvänä, joka joko itse hakee tai ottaa vastaan tarjotun avun. Tämän mukaan eletään ideaalimaailmassa, missä suljettiin silmät siltä, että myös paha on todellisuutta ja että vahinkoa lapselle voivat aiheuttaa myös omat vanhemmat. Vaikeimpia eettisiä tilanteita työntekijöille ovat sellaiset, joissa omat käsitykset siitä, mikä olisi oikein ja lapsen edun mukaista, ovat ristiriitaisessa suhteessa lastensuojelulain ja ihmisoikeussopimusten tul-

kintaan. Lastensuojelulain henki ja tarkoitus eivät aina toteudu. Toisinaan ihmisellä tunnutaan tarkoittavan aikuista, jolla on oikeuksia. (Peltonen 2004, 320, 326, 327, 330.)

Sosiaalialalla, etenkin lastensuojelutyössä monesti ammattilaisen roolit auttajana ja kontrolloijana ovat ristiriidassa. Sosiaalialan ammattilaisen on tärkeää tiedostaa nämä erilaiset roolit ja nähdä ne erillisinä. (Rostila 2001, 27.) Asiakkaalle kontrollin kohteena olon tunnetta tuottava ja hänen itsemääräämisoikeuttaan kaventava toimenpide voidaan suorittaa eettisesti perustellulla tavalla. Sen on oltava mahdollisimman selkeästi perusteltu ja asiakkaan oikeusturvasta on huolehdittava. (Arki, arvot, elämä, etiikka, 2005, 13, 14.)

2.5 Lastensuojelun toimenpiteet

2.5.1 Avohuollon tukitoimenpiteet

Avohuollon tukitoimenpiteet ovat aina ensisijaisia huostaanottoon ja sijaishuoltoon nähden. Avohuollon tukitoimien tarkoituksena on edistää ja tukea lapsen myönteistä kehitystä sekä tukea ja vahvistaa vanhempien, huoltajien ja lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatuskykyä ja -mahdollisuuksia. Avohuollon tukitoimia toteutetaan mahdollisuuksien mukaan yhteistyössä lapsen ja vanhempien, huoltajien tai muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kanssa. (Lastensuojelun käsikirja)

Lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle avohuollon tukitoimenpiteenä. Avohuollon tukitoimenpiteenä sijoittaminen tulee kuitenkin erottaa lapsen sijaishuollosta, sillä lapsi ei tällöin ole sosiaalilautakunnan huostassa. Päävastuun lapsen kasvatuksesta kantaa siis huoltaja, vaikka lapsen sijoituspaikka olisi lastensuojelulaitos. (Saastamoinen 2008, 55, 56.)

2.5.2 Kiireellinen sijoitus

Lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle sijaishuoltoon kiireellisellä sijoituspäätöksellä. Kiireelliseen sijoitukseen voidaan ryhtyä, mikäli lapsi on välittömässä vaarassa tai muutoin kiireellisen sijoituksen tarpeessa. (Lastensuojelulaki 38. § 12.2.2010/88.)

Kiireellinen sijoituksen tarve voi syntyä, jos lapsi itse käyttäytymisellään aiheuttaa kiireellisen sijoituksen tarpeen. Tällainen tarve voi syntyä esimerkiksi käyttäytymällä itsetuhoisesti, käyttämällä päihteitä tai tekemällä rikoksia. (Sosiaaliportti) Kiireellinen sijoitus voi kestää korkeintaan 30 päivää. Tänä aikana tulee selvittää lapsen huostaanoton tarve. Mikäli 30 päivää ei ole riittävä aika lapsen huostaanoton tarpeen selvittämiseksi voi viranhaltija tehdä päätöksen lapsen kiireellisen sijoituksen jatkamisesta enintään 30 päivällä. (Lastensuojelulaki 38. § 12.2.2010/88.)

2.5.3 Huostaanotto

Huostaanotto on lastensuojelutyön viimesijaisin keino turvata lapsen kasvu ja kehitys. Se on toimenpide, jossa puututaan lapsen perustuslaissa säädettyihin oikeuksiin sekä toisaalta Euroopan ihmisoikeussopimuksen takaamaan perheen itsemääräämisoikeuteen. (Lastensuojelun käsikirja) Huostaanottoon ja sijaishuoltoon turvaudutaan vain, jos kasvuolosuhteet tai lapsen oma käyttäytyminen uhkaavat vaarantaa vakavasti lapsen terveyttä tai kehitystä. Mikäli jompikumpi huostaanoton perusteista täyttyy, on huostaanoton edellytyksenä lisäksi se, että avohuollon tukitoimet eivät ole sopivia tai osoittautuneet riittämättömiksi. On myös arvioitava, että sijaishuolto on lapsen edun mukaista. (Saastamoinen 2008, 38, 39.)

”Lapsi on otettava sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto jos:

– puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä

– lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään vaarantaa kehitystään ja terveyttään.” (Lastensuojelulaki 40. § 13.4.2007/417)

Huostaanoton perusteet on jaettu kahteen sinänsä itsenäiseen perusteeseen: lapsen kasvuoloissa oleviin puutteisiin tai lapsen omaan käyttäytymiseen. Mahdollista on, että huostaanoton perusteina on sekä kasvuoloissa olevia puutteita sekä lapsen oma käyttäytyminen. Puutteet lapsen huolenpidossa voivat ilmetä monella eri tavalla. Esimerkiksi lapsen perushoidon tai lapsen tarpeenmukaisen terveydenhuollon laimin-

lyönti voi uhata vakavasti vaarantaa lapsen kehitystä. Kyse voi olla myös lapsen kaltoin kohtelusta, esim. pahoinpitelystä tai seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Huostaanoton perusteet koskevat myös puutteita kasvuolosuhteissa. Kyse ei välttämättä ole tällöin kodin olosuhteisiin liittyvistä puutteista, vaan lapsen kasvuoloissa olevista ongelmista, joihin lapsen vanhemmat eivät pysty tai osaa puuttua. (Räty, 2007, 228, 229.)

Huostaanoton tarve saattaa liittyä myös lapsen omaan käytökseen, mikäli lapsi vaarantaa omaa terveyttään tai kehitystään. Lisäksi vaarantumisen tulee olla vakavaa. Mikään yksittäinen tekijä ei yksinään ole yleensä riittävä peruste lapsen huostaanottoon. (Taskinen, 2007, 52.) Huostaanoton perusteena voi olla lapsen päihteiden käyttö, lapsen sellainen rikollinen menettely, jota ei ole pidettävä vähäisenä tai esimerkiksi lapsen seksuaalisen identiteetin loukkaukset, vaikka lapsi itse suhtautuisi niihin välinpitämättömästi. (Räty, 2007, 231.)

Kyse on aina kokonaisarvion tekemisestä, jolloin lapsen yksittäinen teko ei välttämättä täytä huostaanoton edellytyksiä. Arviointiin vaikuttavat asian kulloinenkin luonne, lapsen ikä ja vanhempien suhtautuminen asiaan. Jos vanhemmat eivät välitä lapsensa käyttäytymisestä tai suhtautuvat siihen vähätellen tai hyväksyen, kyse voi olla myös vanhempien kasvatuskyvyssä olevista puutteista ja puutteista lapsen kasvuoloissa. (Räty, 2007, 232.)

”Huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen voidaan kuitenkin ryhtyä vain, jos:

– avohuollon tukitoimet eivät ole lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia tai mahdollisia taikka jos ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi

– sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaista.”

(Lastensuojelulaki 40. § 13.4.2007/417)

Avohuollon tukitoimissa mainitaan kolme erillistä tekijää: soveltuvuus, mahdollisuus sekä riittävyys. Sopimattomia avohuollon tukitoimet ovat silloin, kun lasta ei voida avohuollon tukitoimenpitein auttaa. Tällainen tilanne voi syntyä esimerkiksi silloin, kun lasta pahoinpidellään kotona. Avohuollon tukitoimet eivät aina ole mahdollisia, koska lapsi tai perhe ei suostu yhteistyöhön. Riittämättömiksi avohuollon tukitoimet

voivat osoittautua silloin, kun niitä on yritetty, mutta toivottua tulosta ei ole saatu. (Taskinen 2007, 52.)

Edellisten lisäksi, huostaanoton tärkeänä edellytyksenä on, että huostaanotto on lapsen edun mukaista. Joudutaan pohtimaan, onko huostaanotto käytettävistä vaihtoehdoista paras, tai joskus, onko se huonoista vaihtoehdoista vähiten huono. (Taskinen 2007, 53.)

2.5.4 Hallinto-oikeuden väliaikainen määräys

Hallinto-oikeuden väliaikaisella määräyksellä voidaan antaa väliaikainen määräys lapsen olinpaikasta ja siitä, miten lapsen hoito ja kasvatusta on asian tuomioistuinkäsittelyn aikana järjestettävä. Tällöin lapsen huostaanottoa koskevan hakemuksen on oltava viireillä hallinto-oikeudessa ja lapsi joudutaan kiireellisesti sijoittamaan. Hallinto-oikeus voi päätyä myös ratkaisuun, ettei lapsen hoitoa ja kasvatusta ole välttämätöntä järjestää kodin ulkopuolella tuomioistuinkäsittelyn aikana. Väliaikaismääräyksen antaminen merkitsee kiireellisen sijoituksen lakkaamista. (Räty, 2007, 224, 225.)

2.5.5 Sijaishuolto

Lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan huostaanotetun tai kiireellisesti sijoitetun taikka hallinto-oikeuden väliaikaisen määräyksen nojalla lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Lapsen sijaishuolto voidaan järjestää perhehoitona, laitoshuoltona taikka muulla lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. (Lastensuojelulaki 49. § 12.2.2010/88)

Lapsen sijaishuollon määritelmä ei kata kaikkia niitä tilanteita, jolloin lapsi on sijoitettu kodin ulkopuolelle. Kodin ulkopuolisesta sijoituksesta ja sijoittamisesta on hyvä erottaa lapsen sijaishuolto. (Saastamoinen 2008, 25.) Lapsen sijaishuoltopaikkaa valittaessa on kiinnitettävä huomiota lapsen edun toteutumiseen, jolloin keskeisenä periaatteena on se, missä lapsen tarpeenmukainen, yksilöllisten tarpeiden ja kehityksen kannalta paras hoito. Sijaishuoltopaikan on vastattava niihin ongelmiin ja lapsen tarpeisiin, jotka ovat olleet sijaishuollon täytäntöönpanon perusteinakin. (Räty 2007, 294, 297.)

3 KOTKAN LAPSI- JA PERHEKOHTAISET PALVELUT NUORILLE

3.1 Nuorisoryhmä

Nuorisoryhmä (aikaisemmin Topparoikka) toimii syrjäytymisen ehkäisemiseksi ja hyvinvoinnin tukemiseksi. Nuorisoryhmä tarjoaa tukea ja tietoa murrosikäisten vanhemmille sekä tukee ja ohjaa nuoria eri elämäntilanteissa. Nuorisoryhmän palveluita ovat matalan kynnyksen palvelut, nuorten ja perheiden sosiaaliohjaus, erityisperhetyö, alle 18 -vuotiaiden rikosasiat sekä nuorten tukiasuntotoiminta. Nuorisoryhmän palveluiden piirissä olevat nuoret eivät välttämättä ole lastensuojelun asiakkaita. (Asiakasesite, Nuorisoryhmä.)

Nuorisoryhmän palveluiden tavoittaminen on pyritty tekemään kaikille mahdollisimman helpoksi. Nuorisoryhmään voi tulla yhteydenotto keneltä tahansa. Nuorisoryhmä tarjoaa nuorille varhaista tukea matalan kynnyksen palveluiden kautta ja on tavoitettavissa sieltä missä nuoret ovat: sosiaalisessa mediassa sekä nuorisotaloilla. Sosiaaliohjauksessa arvioidaan nuoren tilannetta, annetaan ohjausta ja neuvontaa sekä etsitään nuorelle sopivaa palvelua. Erityisperhetyön palveluissa ratkotaan yhdessä asiakkaan kanssa mm. vuorovaikutukseen ja käyttäytymiseen liittyviä ongelmia ratkaisukeskeisin työmenetelmin. Erityisperhetyön tavoitteena on ehkäistä kodin ulkopuolisia sijoituksia ja edesauttaa nuoren selviytymistä tukemalla tämän vahvuuksia. Erityisperhetyön alaisuudessa toimii myös 10 -paikkainen kouluryhmä yläkouluikäisille, joiden kokonaistilanne vaatii päivittäistä yhteydenpitoa kodin, koulun ja sosiaaliohjaajan välillä. (Asiakasesite, Nuorisoryhmä.)

Alle 18 -vuotiaiden rikosasioissa annettavaa neuvontaa ovat lastensuojelulain (13.4.2007/417) 24.§:n mukainen esitutkintaedustus ja oikeusedustus. Nuoren tekemä rikos johtaa aina tilannekartoitukseen ja tarvittaessa sosiaaliohjaukseen tai erityisperhetyöhön. Nuorille ja vanhemmille annetaan rikosprosessiin liittyvää ohjausta ja neuvontaa. (Asiakasesite, Nuorisoryhmä.)

Tukiasuntotoiminnan kohderyhmänä ovat lastensuojelun piirissä ja syrjäytymisvaarassa olevat 16–21-vuotiaat nuoret. Tavoitteena on mahdollistaa tuetun asumisen ja sosiaalisen tuen avulla nuorelle edellytykset itsenäiseen elämään. Tukiasunto voi toimia vaihtoehtona laitossijoitukselle. Nuoren sijoittuminen tukiasuntoon vaatii aina sosiaalivaltuutetun päätöksen. (Asiakasesite, Nuorisoryhmä.)

3.2 Nuorten vastaanottoyksikkö Kotomäki

Nuorten vastaanottoyksikkö Kotomäki tarjoaa määräaikaista sijaishuoltoa 13–18 vuotiaille nuorille. Kotomäkeen sijoitetaan nuoria eri perustein, avohuollon tukitoimena ja kiireellisenä sijoituksena. Kotomäessä on seitsemän paikkaa. Nuortentalo Kotomäessä nuoren kanssa työskentelee omaohjaajapari. Omaohjaajapari on mukana asiakassuunnitelmanneuvotteluissa, perhetapaamisissa ja hoitavat pääasiassa nuoren asioita. Vanhemmat ja omaohjaajat laativat yhdessä nuoren kanssa hoitosuunnitelman. (Asiakasesite, Nuortentalo Kotomäki.)

Sijoituksen aikana nuoren tilanne rauhoitetaan ja aloitetaan nuoren tilanteen kartoitus. Kotomäessä tavoitteena on tehdä tiivistä yhteistyötä nuoren vanhempien ja muiden yhteistyötahojen kanssa. Vanhempien ja omaohjaajien kanssa pidetään perhetapaamisia, joihin osallistuvat vanhemmat, omaohjaajat sekä nuori. Vanhempien mukana oloa nuoren sijoituksen aikana pidetään merkityksellisenä sijoituksen onnistumisen kannalta. (Asiakasesite, Nuortentalo Kotomäki.)

Kotomäen sijoitukset ovat pääosin lyhyitä, noin kolmen kuukauden arviointijaksoja. Arviointijakson alussa määritellään nuoren ja perheen kanssa yhdessä yksilölliset tavoitteet Kotomäen jaksolle. Näitä tavoitteita ja sijoituksen onnistumista arvioidaan yhdessä sosiaalitoimen kanssa pidettävässä asiakassuunnitelmanneuvottelussa. (Asiakasesite, Nuortentalo Kotomäki.)

3.3 Nuortenyhteisö Koivula

Nuortenyhteisö Koivula tarjoaa sijaishuollon pitkäaikaisia, pääsääntöisesti yli kuusi kuukautta kestäviä sijoituksia 13–17 -vuotiaille nuorille. Nuortenyhteisö Koivulassa on seitsemän paikkaa. Nuortenyhteisö Koivulassa käytetään omaohjaajuutta keskeisenä työmenetelmänä. Omaohjaaja toimii nuoren tärkeimpänä yhteyshenkilönä nuoren, perheen ja mahdollisten muiden nuoren verkostoon kuuluvien ihmisten välillä. (Työpapereita, Nuortenyhteisö Koivula.)

Koivulassa nuoren elämäntilanne pyritään rauhoittamaan säännöllisen vuorokausirytmien avulla. Koivulassa on aikuinen paikalla, jonka kanssa voi elää arkea, puuhailia kodinhoidollisia asioita ja vaikka vain katsella tv:tä. Aikuiset ovat läsnä myös keskustelua varten, ja nuoren kanssa pyritään erittelemään ja pukemaan sanoiksi erilaisia

tunnetiloja. Myös nuoren omaa elämää pyritään tukemaan Koivulasta käsin: koulunkäyntiä, yhteydenpitoa oman perheen kanssa, ja omia harrastuksia sekä yhteydenpitoa omien ystävien kanssa pidetään merkityksellisenä asiana nuoren elämässä. Koivulasta tehdään ajoittain kaikkien nuorten kanssa elämyksellisiä retkiä. Koivula ei kuitenkaan tarjoa jatkuvasti nuorille elämyksiä, vaan arki on välillä tylsää niin nuorille kuin aikuisillekin. (Työpapereita, Nuortenyhteisö Koivula.)

Koivulassa nuoren oma vastuu omasta elämästä on keskeinen lähtökohta. Nuori saa lisää vastuuta sen mukaan, kun arki Koivulassa sujuu. Koivulassa opetellaan heräämistä, huoneen siivoamista, pyykinpesua ja yhteisöllisiä kodinhoidon tehtäviä, joita voivat olla esimerkiksi ruokapöydän siivous ja pihanhoito. Koivulassa on mahdollisuus tarjota kahdelle nuorelle asumis- ja itsenäistymisvalmennuspaikka, jossa nuoret voivat porrastetusti harjoitella itsenäistymistä, johon liittyy rahankäytön hallintaa, virallisten asioiden hoitoa ja kodinhoitoa. (Työpapereita, Nuortenyhteisö Koivula.)

3.4 Muut palvelut

Kotkan kaupunki tarjoaa avohuollon tukitoimena tarvittaessa tukihenkilö- ja tukiperhetoimintaa. Tukihenkilötoiminnassa tuettava lapsi ja tukihenkilö tapaavat säännöllisin väliajoin lapsen omassa elinympäristössä, esimerkiksi yhteisen tekemisen tai harrastuksen merkeissä. Tukihenkilöksi sopii turvallinen aikuinen, jolla on halua toimia tukihenkilönä. Tukihenkilö toimii maallikkoauttajana, jolla voi olla moninaisia rooleja. Lapsen tarpeista riippuen hän voi olla esimerkiksi murheiden kuuntelija, harrastuksiin kannustaja ja koulunkäynnin tukija. Tukihenkilö tukee lapsen kasvua ja kehitystä arkisilla asioilla. Tukihenkilö voi toimia myös koko perheen tukena. Nuori yksinhuoltajaäiti, mielenterveyskuntoutuja tai päihdevanhempi voi saada apua tukihenkilöltä, joka on arkisten asioiden hoitamisen tukena ja puhekumppanina vanhemmuuteen liittyvissä asioissa. (Lastensuojelun käsikirja.)

Tukiperhetoiminnassa lapsi käy säännöllisin väliajoin tukiperheessä lastensuojelun avohuollon tukitoimena. Tukiperheitä voi olla erilaisia lapsen henkilökohtaisten tarpeiden mukaan. Tukiperhe voi olla lapseton pariskunta, jo omat lapsensa aikuiseksi kasvattanut vanhempi pariskunta tai yksin asuvan aikuisen perhe, jolla on resursseja ja halua tarjota turvaa lapselle. Tukiperhe voi olla myös kahden vanhemman perhe tai yksinhuoltajaperhe. (Lastensuojelun käsikirja.)

Tukihenkilö- ja tukiperhetoiminta on suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa ja se kirjataan lastensuojelun asiakassuunnitelmaan. Mikäli tukisuhde järjestetään ennaltaehkäisevänä palveluna, ei edellytyksenä ole lastensuojelun asiakkuutta ja tällöin ei tehdä päätöstä avohuollon tukitoimesta. Tärkeää on tehdä sopimus tukisuhteen kestosta, tiiviyydestä ja tavoitteista. Suunnitelma laaditaan yhdessä asiakkaan ja tukihenkilön tai tukiperheen kanssa ja sitä tarkistetaan määräajoin. Myös tukisuhteen päättäminen on valmisteltava huolellisesti. (Lastensuojelun käsikirja.)

Tukikeskus Villa Jensen on Kotkan kaupungin ylläpitämä kriisipalveluja tarjoava yksikkö Kotkansaarella. Sen perustehtävänä on äkillisen kriisin selvittely ja psykososiaalinen tuki asiakkaille ja heidän perheilleen. Tukikeskus Villa Jensen päivystää vuorokauden jokaisena tuntina ja sinne voi hakeutua kuka tahansa. Tukikeskus Villa Jensenissä sijaitsee myös sosiaalipäivystyksen etupäivystys. Tukikeskus Villa Jensen ei tarjoa hoitoa, vaan ennaltaehkäisevää kriisityötä. Tukikeskus Villa Jensenissä nuoren tilannetta selvitetään ratkaisukeskeisesti. Mikäli nuoren tilanne pitkittyy, niin tarvittaessa sosiaalityöntekijä tekee sijoituspäätöksen ja ohjaa nuoren lastensuojeluyksikköön. (Työpapereita, Villa Jensen.)

3.5 Tukiryhmä ja lastensuojelun moniammatillinen työryhmä

Mikäli sosiaalityöntekijä arvioi, että nuoren tämän hetkinen tilanne vaatii tarkempaa pohdintaa, on sosiaalityöntekijällä mahdollisuus kutsua koolle tukiryhmä. Tukiryhmä on moniammatillinen työryhmä, joka yhdessä pohtii tilannetta nuoren kannalta. Tukiryhmään voidaan kutsua perhe, nuori, sosiaalijohtaja, palvelualueen johtaja (perhe-, sosiaali- tai vammaistyön johtaja), johtava sosiaalityöntekijä, sijaishuollon toimiston edustaja, sekä muita kasvun ja kehityksen asiantuntijoita tarpeen mukaan. Sosiaalityöntekijä valmistelee tiedot kokouksesta osallistuville tahoille ja vastaa kokouksen kirjaamisesta. Tukiryhmän tehtävänä on toimia lastensuojelullisten lainsäädännöllisten toimenpiteiden arvioinnin apuna sekä apuna mahdollisen sijaishuollon paikan arvioinnissa erityisesti siinä tilanteessa, mikäli arvioidaan ulkopuolisen sijoituksen tarvetta. Sosiaalityöntekijän kannalta tukiryhmästä on merkittävää apua tilanteen arvioinnissa, moniammatillisessa arvioinnissa, juridisen arvion tekemisessä sekä auttaa työntekijää ”taakan” kantajana ja jakajana. Tukiryhmästä tehtävän lastensuojelupäätöksen tekee viranhaltija (sosiaalityöntekijä, johtava sosiaalityöntekijä tai sosiaalijohtaja). Asiakkaan kannalta tukiryhmä on merkityksellinen. Se takaa sen, että asiak-

kaan tilanne selvitetään perusteellisesti, oikeusturva varmistetaan, annetaan mahdollisuus tulla kuulluksi sekä lapsen näkökulma tuodaan esille. (Työpapereita, Tukiryhmä.)

Tukiryhmä toimii Kotkassa lisäarvoa tuottavana palveluna asiakkaalle ja sosiaalityöntekijälle. Tukiryhmän lisäksi Etelä-kymenlaaksossa toimii lastensuojelun seudullinen moniammatillinen työryhmä, joka viittaa lastensuojelulain 14.§:n mukaiseen moniammatillisen asiantuntemuksen turvaamiseen. Ryhmään kuuluu asiantuntijoita Haminasta, Kotkasta, Miehikkälästä, Pyhtäältä sekä Virolahdelta. Asiantuntijaryhmässä on mm. koulukuraattoreita, sosiaalisihiteeri, sosiaalityön johtaja, päivähoiton johtaja, psykologi sekä lakimies. Asiantuntijaryhmän tehtävänä on toimia konsulttina ennaltaehkäisevässä lastensuojelussa sekä lapsi- ja perhekohtaisessa lastensuojelussa. Seudullinen moniammatillinen työryhmä toimii erityisen haastavissa tilanteissa, joita voivat olla esimerkiksi hallinto-oikeuteen vietävät huostaanottotapaukset. Moniammatilliselta työryhmältä sosiaalityöntekijä voi pyytää lausunnon oman työnsä tueksi (LSL 14. §). Sosiaalityöntekijä kertoo asiakkaalle siitä, että hän tarvitsee tilanteessa konsultaatioapua, jonka jälkeen hän sopii konsultaation toteutuksen. Konsultoinnin perusteella ryhmä muodostaa kannanoton ja suosituksen tapaukseen. (Työpapereita, Kehikko.)

4 OSTOPALVELUNA KÄYTETTÄVÄT ERITYISEN LAITOSHOIDON YKSIKÖT

Kotkan kaupunki ostaa vuosittain n. 20 paikkaa erityisen laitoshoidon yksiköistä nuorille. Tähän kappaleeseen olen kuvannut niitä lastensuojeluyksiköitä joita Kotka on käyttänyt ostopalveluina vuosien 2008–2010. Kymen A-klinikkatoimen ylläpitämät Stopparit ovat vuosien 2008–2010 välillä myyneet määrällisesti eniten Kotkalle lastensuojelun laitoshoidon asiakaspaikkoja. Stoppareista suurin yksittäinen yksikkö on Stoppari Hamina, jonka myöhemmin tässä kappaleessa esittelen. Valtion koulukodeista otin esittelyyn Sippolan koulukodin, johon pääsääntöisesti sijoitetaan niitä nuoria, jotka tarvitsevat koulukotipaikkaa. Yksityisten lastensuojelulaitosten toiminta on kirjavaa ja kaikkia käytettyjä lastensuojeluyksiköitä ei ole tarkoituksenmukaista kirjoittaa, joten olen käsitellyt yksityisten lastensuojeluyksiköiden toimintaa yleisesti.

4.1 Stoppari Hamina

Stoppari Hamina toimii Kymen A-klinikkatoimen alaisena lastensuojelunlain mukaisena laitousyksikkönä. Stoppari Hamina tarjoaa pysäytyshoitoa katkaisemaan nuorelle haitallinen elämäntilanne, kuten rajattomuus, rikollisuus tai päihteiden käyttö. Stoppareiden keskeisinä toimintaa ohjaavina periaatteina ovat humanisuus, luottamuksellisuus, asiakaslähtöisyys sekä moniammatillisuus. Stoppari Haminaan nuori voidaan sijoittaa joko kiireellisellä sijoituksella tai huostaanotettuna. Hoitojakson aikana nuoren elämäntilannetta kartoitetaan ja jokaiselle nuorelle laaditaan henkilökohtainen hoitosuunnitelma. Tilanearviointi tehdään haastatteluina ja nuoren yleistä elämäntilannetta arvioidaan koko hoitojakson ajan. Hoitomuotoina Stoppari Haminassa käytetään myös hoidollisia ryhmiä ja toiminnan kautta tapahtuvia harrasteita. Hoitojakso Stoppari Haminassa voi kestää 30–60 vuorokautta. (Kymen Stopparit.)

4.2 Sippolan Koulukoti

Sippolan koulukoti on yksi kuudesta valtion ylläpitämästä koulukodista, jonka toimintaa ohjaa Terveystieteiden tutkimuskeskus THL. Valtion koulukodit ovat vaativan lastensuojelutyön pitkän linjan toimijoita. (Valtion Koulukodit) Sippolan koulukoti on perustettu 1909. Kaikissa koulukodeissa toimii oma peruskoulu, Sippolassa Sippolan Hovin koulu. Erityisopetuksessa oppilaat työskentelevät henkilökohtaisen opetussuunnitelman mukaisesti joko normaalia (esy) tai mukautettua opetussuunnitelmaa noudattaen. Opetus tapahtuu pienryhmissä ja opettajat tekevät tiivistä yhteistyötä oppilaiden omaohjaajien ja erityistyöntekijöiden kanssa. (Sippolan koulukoti.)

Sippolan koulukodissa on 14 osastopaikkaa, 15 perhekotipaikkaa sekä nelipaikkainen erityisen huolenpidon osasto. Osastopaikat on jaettu tyttöjen ja poikien osastoihin. Sippolan koulukodin paikat on tarkoitettu pääsääntöisesti peruskouluikäisille nuorille, joiden oma elämäntilanne on kriisiytynyt ja normaali kasvu ja kehitys vaarantuvat. Sippolan keskeisiä toimintamalleja ovat omahoitajatyö, säännölliset arkirutiinit ja ohjattu vapaa-ajan toiminta. Nuorelle laadittu yksilöllinen hoito- ja kasvatussuunnitelma perustuu nuoren kotikunnassa laadittuun asiakassuunnitelmaan. (Sippolan koulukoti.)

Perhekoteihin on sijoitettuna yleensä nuorimpia asiakkaita, joiden sijoituksen arvioidaan kestävän pidempään ja joille perheenomainen elämän tuki ja turva riittävät. Perhekodista käsin nuoret voivat suorittaa myös peruskoulun jälkeisiä toisen asteen opin-

toja. Perhekotien käytössä on myös kaikki kantalaitoksen palvelut, myös vanhempien vierailuille tarkoitettu vierasasunto. (Sippolan koulukoti.)

Erityisen huolenpidon osaston toiminta on suunniteltu vaativan lastensuojelutyön tarpeet huomioon ottaen. (Sippolan Koulukoti) Erityisestä huolenpidosta, sen järjestämisestä ja toimeenpanosta säädetään lastensuojelulain 71, 72, sekä 73 pykälässä. Erityisellä huolenpidolla tarkoitetaan sijaishuollossa olevalle lapselle lastensuojelulaitoksessa järjestettävää erityistä, moniammatillista hoitoa, jonka aikana lapsen liikkumisvapautta voidaan hoidon ja huolenpidon edellyttämässä laajuudessa rajoittaa. (Saastamoinen 2008, 262.) Erityinen huolenpito ei voi koskaan olla säilyttävää tai rangaistusluonteista. Erityisen huolenpidon tarkoituksena on luoda vahva kontakti aikuiseen ihmiseen ja lisätä lapsen turvallisuuden tunnetta, jolloin lapsi voi paremmin sitoutua jatkohoitoon ja hänelle järjestettävään huoltoon. (Räty 2007, 381.) Erityisessä huolenpidossa huomioidaan erityisesti lapsen psyykkisen hoidon tarve (Saastamoinen 2008, 262). Erityisen huolenpidon osasto on tarkoitettu nuoren erityisen vahingollisen käyttäytymisen ja elämäntavan pysäyttämiseksi sekä perustan rakentamiseksi tavoitteelliselle ja myönteiselle tulevaisuussuunnitelmalle. Suunnitelma sisältää hoito- ja kasvatustilanteiden jatko-ohjelman EHO- jakson jälkeen. Osaston turvalliset fyysiset puitteet ja henkilöstön jatkuva läsnäolo mahdollistavat nuoren elämän rauhoittamisen. (Sippolan Koulukoti)

4.3 Yksityiset lastensuojelulaitokset

Yksityisen lastensuojelulaitoksen perustamiseen tarvitaan lastensuojelulain 80§:n 2 momentin mukaan lääninhallituksen lupa. Tarkemmin lastensuojelulaitoksista, niiden toimitiloista, asiakaspaikoista sekä henkilöstön kelpoisuusehdoista määritellään lastensuojelulain pykälissä 57-60. Yksityisiä lastensuojelulaitoksia ovat esimerkiksi nuorisokodit. Osa nuorisokodeista tarjoaa koulunkäyntimahdollisuuden yksikössä. (Räty 2007 321–327.)

Saverola, Saviston koti, Raussilan risteys ja Pro Manors Loikalan kartano ovat kaikki lastensuojeluyksiköitä, joihin Kotkasta on viimeisen kahden vuoden aikana sijoitettu nuoria eripituisille jaksoille. Kaikkia näitä lastensuojeluyksiköitä yhdistävä tekijä on se, että jokainen näistä on erikoistunut vaativiin ja haastaviin nuoriin, joiden elämäntilanne on kriisiytynyt. Kaikki yksiköt tarjoavat nuorelle turvalliset rajat ja kokonaisvaltaista hoitoa haastavassa elämäntilanteessa. Näistä kolmessa yrityksessä on nuoren

mahdollista suorittaa peruskoulun oppimäärä. Kaksi yritystä tarjoaa jälkihuoltopalveluja, joita tarjotaan nuoren kotiutuessa sijaishuollon jälkeen takaisin kotiin tai itsenäiseen elämään. Lastensuojeluyksiköiden henkilöstön koulutustausta ei selvinnyt jokaisesta yksiköstä. Internet -sivujen perusteella lastensuojeluyksiköissä toimii pääsääntöisesti sosionomeja (AMK), sairaanhoitajia (AMK) sekä lähihoitajia. (Pro Manors; Raussilan risteys; Saviston Koti Oy; Saverola Oy.)

5 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUKSEN KOHDERYHMÄ

5.1 Tutkimustehtävä

Tässä tutkimuksessa tutkitaan Kotkan kaupungin ulkopuolelle sijoitettuja, huostaan otettuja tai kiireellisesti sijoitettuja nuoria, heidän perheitään ja lastensuojeluasiakkuutta heistä laadittujen sosiaalityön lastensuojelun dokumentaation pohjalta. Tutkimuksessa etsitään yhtäläisyyksiä niistä asioista, joka heidän kohdallaan johti sijoitukseen Kotkan kaupungin ulkopuoliseen laitokseen. Tutkimuskysymyksiä on kaksi. Mitä yhtäläisyyksiä nuorilla on avun tarpeessa ja mitä yhtäläisyyksiä on heille tarjotussa tuessa?

Asiakirjojen käytöllä on vaikutusta tutkimuksen luotettavuuteen. Käytetyt asiakirjat on laadittu tiettyä käyttötarkoitusta varten. Yleensä asiakirjat on laadittu erilaisten lastensuojelun väliintulojen vuoksi. Asiakirjoissa kerrotaan harvoin lapsen tai perheen voimavaroista, enemmänkin asiakirjoissa kuvataan lasten elämää varsin ongelma- ja häiriökeskeisesti. Tämän vuoksi asiakirjoista näkyy vain osa heidän tilanteestaan.

5.2 Tutkimuksen kohderyhmä

Tutkimuksen kohteeksi on valittu osaotos (25) vuosina 2008–2010 Kotkan kaupungin ulkopuolisiin lastensuojeluyksiköihin sijoitetuista 13–17 -vuotiaista lapsista. Osaotos on valittu aakkosellisessa järjestyksessä siten, että ajoittain joka toinen ja ajoittain joka kolmas asiakirja on otettu työhön mukaan. Yhteensä ulkopuolisia sijoituksia näiden vuosien aikana on (n=) 104 kappaletta ja nuoria (n=) 58 kappaletta. Voidaan siis jo tässä vaiheessa todeta, että useat kohderyhmän nuorista ovat kokeneet useamman kuin yhden sijoituspäätöksen.

6 TUTKIMUSMENETELMÄ JA -AINEISTO

6.1 Asiakirja-aineisto tutkimuksen kohteena

Tämä tutkimus on asiakirjatutkimus. Asiakirja-aineiston tutkimisessa on hyviä ja huonoja puolia. Asiakirja-aineiston merkittävimpänä ominaisuutena pidetään sitä, että niillä on tosiasialuonnetta. (Saurama 2002, 51.) Subjektiivisenä pidetyn haastattelutiedon rinnalla viranomaisten asiakirja-aineistoa on pidetty objektiivisena faktatietona. Se on virallista tietoa, jolloin sen asema on tyypillisesti hyväksytty sellaisenaan. (Pohjola 1994, 46–47) Toisaalta asiakirja-aineistoa voidaan pitää puolueellisina, koska asiakirjat on tuotettu hallinnon tarpeisiin ja usein vain hallinnon sisäiseen käyttöön ja lisäksi ne kuvaavat tapahtumia hallinnon näkökulmasta. (Saurama 2002, 51.) On myös syytä huomioida, että asiakirjat eivät tavoita lapsen omia näkemyksiä muuta kuin välillisesti, sosiaalityöntekijän kirjaamina ja tulkitsemina. Asiakirjat ovat erityisesti hallintoa varten kerättyjä muistiinpanoja. (Mäenpää & Törrönen 1996, 15.)

6.2 Aineiston keruu ja käsittely

Kohderyhmäksi valikoitui vuosina 2008-2010 Kotkan kaupungin ostopalveluina tuotettuihin lastensuojelun sijaishuollon sijoitusyksiköihin sijoitetut 13-17 vuoden ikäiset nuoret. Aineistona on käytetty lastensuojelun sosiaalityön saatavilla olevia asiakirjoja, jotka löytyivät tietojärjestelmistä. Tutkimuksessa on käytetty ainoastaan niitä asiakirjoja, jotka olivat tämän asiakkaan kohdalta saatavilla. Tietoja ei ole tarkistettu vanhempien tai muiden sukulaisten kohdalta, vaan tutkimuksessa on käytetty ainoastaan lastensuojelun dokumentaatiota lähteenä. Tätä dokumentaatiota edustivat asiakassuunnitelmat ja asiakaskertomukset, jotka ovat sosiaalityöntekijöiden keskeisimpiä muistiinpanoja. Sijoituspäätöslomakkeita ei ole erikseen analysoitu. Pääpaino työssä on asiakaskertomuksissa.

Etukäteen olin ajatellut hankkivani aineiston Effica järjestelmän kautta, joka on tällä hetkellä käytössä oleva sosiaalityöntekijöiden käyttämä väline asiakastyön dokumentaatiossa. Ongelmaksi muodostui se, että Effica on otettu käyttöön vuonna 2007, joten kaikkea asiakasmateriaalia tämän kohderyhmän kohdalta ei ollut Effican kautta saatavilla. Tutkimuksen pääpaino on siinä, mitä lastensuojelun toimia on näiden nuorten kanssa tehty ennen ulkopuolista sijoitusta. Informaatiota täytyi hakea aiemmalta ajalta jostain muuta kautta. Koska pääpaino on aineistopohjaisessa analyysissä, tuntui luonte-

valta hakea myös aiemmat asiakaskertomukset näistä asiakkaista. Käytin myös KotV10 -järjestelmää, jota aiemmin sosiaalityössä on käytetty dokumentoinnissa välineenä.

Aineistoa kerätessä paljastui työn laajuus. Osa asiakastapauksista oli niin laajoja, että pelkästään tiedon lukemiseen jouduin varaamaan useamman viikon aikaa. Tässä vaiheessa jouduinkin soittamaan ohjaavalle opettajalle ja neuvottelemaan asiakastapausten määrää hieman pienemmäksi. Päädyimme rajaamaan aineiston määrän 25 asiakastapaukseen. Tämä on hieman alle puolet asiakkaista. Sattumanvaraisuus painottui asiakastapausten valinnassa, en tehnyt mitään merkintöjä etukäteen, vaan aineistosta on valittu ajoittain joka toinen ja ajoittain joka kolmas asiakastapaus pois. Aineistoa on käsitelty ainoastaan sille varatussa tilassa.

Aineistosta on kerätty tiedot siten, ettei asiakkaiden tietoja ole mahdollista tunnistaa. Työssä on keskitytty niihin asioihin, jotka näitä asiakkaita yhdistävät, harvoilla tapahtumilla ei tämän työn kannalta ole merkitystä.

6.3 Aineiston määrä ja laatu

Aineistoksi valikoitui 25 asiakasta ja heidän perhettään. Tämä on riittävän kattava määrä tutkimuksellisesti pätevä opinnäytetyön tekemiseen. Mikäli halutaan otos laajemmalta ajalta, tulee huomioida tarkemmin lastensuojelulain muutoksen vaikutukset sijoituksiin ja niistä kirjaamiseen, sekä käyttää enemmän aikaa tiedon keräämiseen. Kokonaisotos voisi muuttaa päätelmiä jonkin verran, mutta toisaalta laajan dokumentoinnin läpikäyminen voi johtaa siihen, että asiat joudutaan käymään nopeasti, jolloin olennaisia asioita jää aineistosta huomioimatta.

6.4 Aineiston analyysi

Aineisto on analysoitu sen sisällön pohjalta. Aineisto on luokiteltu eri sisältöluokkiin, joita olen kirjannut myöhemmin tähän kappaleeseen. Sisältöluokkia on neljä, jotka kaikki ovat keskeisiä lasta huostaan otettaessa. Sisältöluokat jakautuvat alaluokkiin aineistosta kertyvien osumien perusteella. Sisältöluokitus on muokkautunut aineistoa kerätessä.

Sisältöluokituksessa ensimmäisenä on kuvattu perhettä, perheen elinoloja sekä kuvattu lapsen kehityksen ja kasvuolojen riskitekijöitä. Myös vanhempien tilannetta on arvioitu ensimmäisessä luokassa. Toisessa pääluokassa on kuvattu nuorta ja nuoren kasvua vaarantavia tekijöitä tai itseä vaarantavaa käytöstä. Kolmanneksi on pyritty kuvaamaan lastensuojeluasiakkuutta ja perheen kanssa työskentelyä kuvaavia tekijöitä. Viimeisessä sisältöluokassa kuvaan ongelmia lastensuojeluasiakkuuksissa. Sisältöluokituksessa ajatuksellisenä lähtökohtana olen pitänyt lastensuojelulain kohtaa 40 §. Ensimmäiset kaksi sisältöluokkaa kertovat niistä perussyistä, jotka johtavat huostaanottoon. Kolmannessa sisältöluokassa kuvataan lastensuojelun asiakkuutta lastensuojeluilmoituksesta niihin toimenpiteisiin, joita lapsen kanssa tehtiin ennen sijoitusta, mutta jotka eivät tuoneet toivottua tulosta. Sisältöluokassa pyritään myös kuvaamaan lastensuojelun arkityössä olevia ongelmia, joita on yhteistyössä viranomaisverkoston sekä perheen välillä ollut.

Tutkimusta voi kuvailla kvantitatiiviseksi tutkimukseksi sisällön keinoin (Sarajärvi & Tuomi 2009, 93). Vaikka käytössä on ollut määrällinen menetelmä, niin työ on laadullinen. Aineistosta on määriteltä luokkia ja laskettu, kuinka monta kertaa jokainen luokka ja alaluokka sisältyy aineistossa. Luokiteltu aineisto on viety Excel – ohjelmaan, jonka avulla asiakastapausten jakaantumista on kuvattu määrällisesti. Tämän aineiston pohjalta on etsitty niitä yhdistäviä tekijöitä, joita näiden nuorten lastensuojelupoluissa on ollut. Työ on analysoitu siis aineistolähtöisesti. Luokat on luotu sisällöistä sen perusteella, mitä asiasisältöjä lastensuojelun asiakasdokumentaatiosta on noussut esille:

1. Perhe, perheen elinolot ja vanhempien tilanne
2. Nuorta ja nuoren ongelmia kuvaavia tekijöitä
3. Lastensuojelun toimenpiteet
  - a. Lastensuojeluilmoitukset
  - b. Avohuollon tukitoimenpiteet
  - c. Aiemmat sijoitukset sijaishuollon yksiköihin
  - d. Moniammatillinen yhteistyö ja asiantuntijalausunnot
  - e. Avohuollon ja huostaanoton katkeamattomuus ja yhteistyö
  - f. Käytetyt sijaishuollon yksiköt
4. Yhteistyön ongelmat lastensuojelun arkityössä

7 AIEMMAT TUTKIMUKSET

Kirsi Hyyrynen (1996) on tutkielmassaan sosiaalikasvattajan tutkintoa varten Sisälähetysseuran diakonia- ja kasvattajaopistolle tutkinut Kotkan ulkopuolisten sijaishuollon sijoitusten syitä. Hyyrynen on tutkielmassaan käyttänyt sosiaalityöntekijöiden haastatteluja. Lisäksi hän on omassa tutkielmassaan tutustunut sijoituspapereihin ja haastatellut Kotkan sijaishuoltopaikkoja.

Anniina Myllärniemi (2006) on tutkimuksessaan Heikki Waris instituutille ja Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskukselle tutkinut huostaanottojen kriteerejä pääkaupunkiseudulla. Aineistona Myllärniemi on käyttänyt huostaanottopäätösasiakirjoja, tehnyt kyselyn sosiaalityöntekijöille sekä haastatellut johtavia sosiaalityöntekijöitä.

Manu Kitinoja (2005) on väitöskirjatyössään Kujan päässä koulukoti tutkinut koulukoteihin sijoitettujen lasten lastensuojeluasiakkuutta ja kouluhistoriaa. Kitinoja on väitöskirjatyössään käyttänyt asiakirjoina kaikkia koulukodissa säilytettyjä oppilasasiakirjoja.

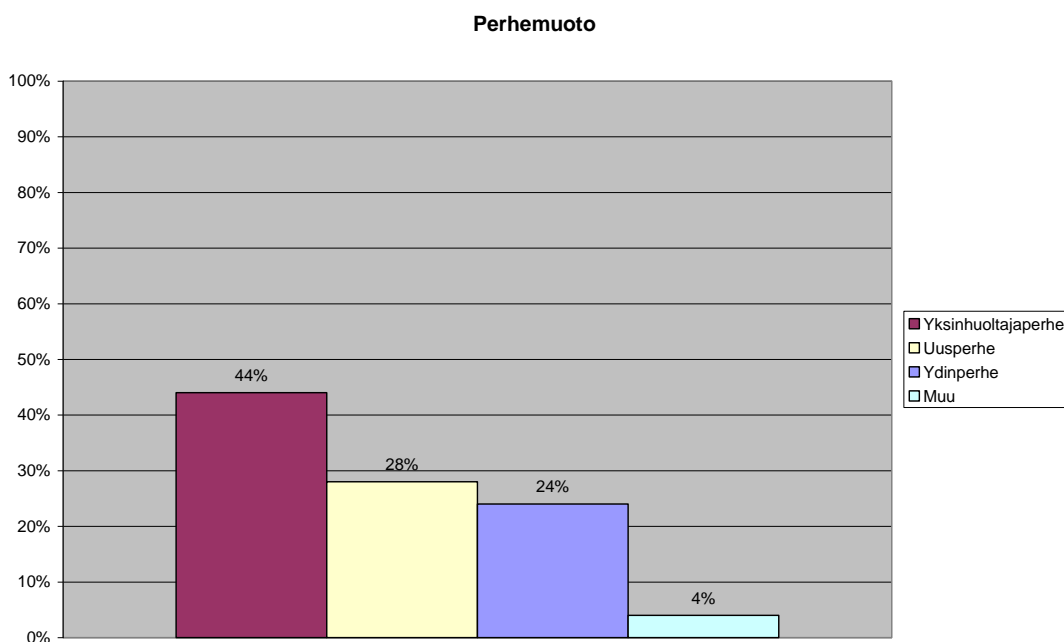
Johanna Hiitola (2008) työryhmänsä kanssa on tehnyt selvityksen vuonna 2006 huostaanotetuista ja sijaishuoltoon sijoitetuista lapsista Tampereen seutukunnalla ja Etelä-Pirkanmaalla. Hiitola on kerännyt aineiston kyselylomakkeella lastensuojelun sosiaalityöntekijöiltä. Työ perustuu sosiaalityöntekijöiden arviointiin ja siinä on arvioitu huostaanottotilanteen lisäksi myös sijaishuollon onnistumista.

8 TUTKIMUKSEN TULOKSET

8.1 Perhe, perheen elinolot ja vanhempien tilanne

Tutkimus alkaa perhemuotojen vertailulla. Erilaisia perhemuotoja on listattu kolme: ydinperhe, yhden vanhemman perhe ja uusperhe (ks. Kuva 1). Muu sarakkeeseen ovat listattuina ne perheet, jotka eivät kuuluneet mihinkään edellä mainituista ryhmistä. Muu sarakkeeseen tuli ainoastaan yksi osuma, joten sen analysointi ei ole merkityksellistä työn kannalta.

Kuva 1. Perhemuoto

Näistä kolmesta perhemuodosta eniten oli yhden vanhemman perheitä, 11 kappaletta. Ydinperheet ja uusperheet muodostivat lähes samankokoiset ryhmät: uusperheitä oli seitsemän ja ydinperheitä kuusi kappaletta tässä otoksessa.

Perinteisen tutkimuksen mukaan ydinperheisiin kohdistuu suhteessa huomattavasti vähemmän lastensuojelun toimenpiteitä kuin muihin perhemuotoihin. Tässäkin tilanteessa voidaan ajatella olevan niin, sillä kaikista sijoitetuista tapauksista 24 % oli ydinperheitä, uusperheiden ja yhden vanhemman perheiden muodostaessa 72 prosentin enemmistön. Ydinperheen turvallisuutta lapsen kasvualustana korostaa se, että tilastokeskuksen mukaan suurin osa lapsiperheistä on edelleen ydinperheitä.

8.1.1 Vanhempien päihteiden ongelmakäyttö

Vanhempien päihteiden ongelmakäyttöä on käsitelty isän, äidin tai muun lapsesta vastuussa olevan päihteiden ongelmakäytön kautta. Päihteiden ongelmakäyttö käsitteenä tarkoittaa tässä tutkimuksessa sosiaalityöntekijän kirjauksia mahdollisesta vanhemman alkoholin tai huumausaineiden käytöstä, joka on ollut luonteeltaan sen laatuista, että se on vaikuttanut perheen arkeen. Asiakkuudesta päihdehuoltoon ei ole tietoa. Vanhempi voi olla myös etävanhempi, joka ei ole päivittäin tekemisissä lap-

sen kanssa. Muuksi lapsesta vastuussa olevaksi on laskettu isä- ja äitipuolet sekä muu sarakkeeseen perhemuodoissa kirjatut perheet.

Dokumentaation mukaan erityiseen laitoshoitoon sijoitettujen nuorten lähipiirissä 64 prosentilla oli merkintöjä jonkun lapsesta vastuussa olevan päihteiden ongelmakäytöstä (ks. liite 1). Merkinnät äitien päihteiden ongelmakäytöstä olivat hieman yleisempiä (40 %) kuin isien (36 %). Tämä voi osittain selittyä sillä, että kaikkien nuorten äideistä löytyi merkintöjä mukana olemisesta lastensa elämässä. Osalla nuorista ei isästä ollut lainkaan merkintää. Toisaalta naisten päihteiden käytön lisääntyminen on ollut viime vuosina nousussa. Se voi myös näkyä näissä tilastoissa. Päihteiden ongelmakäytöstä merkintöjä useammalla kuin yhdellä aikuisella nuoren lähipiiristä oli 28 prosentissa asiakastapauksista.

8.1.2 Vanhempien mielenterveysongelmat

Mielenterveysongelmat koskettivat yli puolia näistä perheistä, joista lapsi oli sijoitettu erityiseen laitoshoitoon (ks. liite 2). Mielenterveysongelmia oli usein kuvattu uupumuksena (48 %), joka monesti johtui siitä, että nuoren kasvun ja kehityksen vaarantava elämäntilanne oli uuvuttanut vanhempia. 16 prosentilla vanhemmista oli merkintä lastensuojelun dokumentaatioissa psykiatrista hoitoa vaativasta sairaudesta. Mielenterveysongelma tässä tutkimuksessa viittaa asiakasdokumentaatioissa ilmeneeseen sosiaalityöntekijän kirjaukseen. Tämä voi olla ilmennyt sosiaalityöntekijän kanssa käydyssä keskustelussa. Mielenterveysongelmien laatua ja laajuutta ei ole ollut mahdollista analysoida syvemmin, koska lastensuojelun asiakasdokumentaatiosta ei ilmene mahdollinen hoitokontakti terveydenhuoltoon tai erikoissairaanhoidon. Mielenterveysongelma ei tarkoita samaa kuin diagnosoitu sairaus, vaan tämä on ainoastaan sosiaalityöntekijän kirjaamaa. Vanhemman sairautta ei myöskään ole varmistettu terveydenhuollon puolelta. Sairausmerkinnät ovat johtopäätöksiä aineiston perusteella.

8.1.3 Vanhempien väkivaltaisuus

Vanhempien väkivaltaisuutta on kuvattu henkisen, fyysisen ja seksuaalisen väkivallan käsitteiden kautta. Mikäli dokumentaatioissa on ollut havaittavissa puutteita perushuolenpidossa, tämä on merkitty taulukointiin. Väkivaltaa on kuvattu nuoren kasvuun ja kehitykseen vaikuttavana väkivallana. Henkiseksi väkivallaksi on laskettu

perheen aikuisten keskinäinen fyysinen väkivalta, mikäli siitä on ollut dokumentaati-ossa merkintöjä. Fyysistä väkivaltaa on dokumentaatiossa kuvattu moninaisesti. Vä- kivalta on voinut ilmetä perheen aikuisten puheissa kurituksena ja perheväkivallasta on voinut tulla ilmoituksia myös perheen ulkopuolelta. Mikäli asiakaskertomuksessa on ollut viitteitä epäilyksestä johonkin väkivallan muotoon, se on kirjattu, ellei epäi- lyä ole selvästi poissuljettu myöhemmin. Asiakaskertomuksissa myös nuoret ovat kertoneet perheen sisäisestä väkivallasta.

Perheväkivaltaa ilmeni asiakaskertomuksen mukaan kuudessatoista (64 %) perheessä (ks. liite 3). Väkivallan yleisin ilmenemismuoto oli fyysinen väkivalta, jota oli koh- distunut 56 % nuorista. Henkisestä väkivallasta oli merkintöjä noin joka neljännen (28 %) nuoren kohdalla. Puutteet lapsen perushuolenpidossa olivat olleet jossain vai- heessa lastensuojeluasiakkuutta huolenaiheena joka viidennellä (20 %) nuorella. Sek- suaalista väkivaltaa tai sen epäilyä ilmeni 8 prosentissa asiakastapauksista. Vaikka lapseen kohdistuva seksuaalinen väkivalta itsessään vaatii ehdottoman lastensuojelul- lisen väliintulon, näissäkään tapauksissa seksuaalinen väkivalta ei ollut ainoa tekijä sijoitukseen johtaneessa tilanteessa.

8.1.4 Vaikeudet perheen vuorovaikutuksessa

Lähes jokaisen perheen (92 %) keskinäisissä vuorovaikutussuhteissa kuvattiin olevan ongelmia (ks. liite 4). Sijoitetun nuoren ja perheen aikuisten välisiä ristiriitoja oli ku- vattu noin joka toisessa perheessä. Vuorovaikutuksen ristiriidat olivat yleisimpiä si- joitetun nuoren ja vanhempien välillä (52 %). Myös perheen aikuisten väliset ristirii- dat olivat yleisiä, 40 prosentissa asiakastapauksista oli jollain tasolla merkintöjä van- hempien välisistä ristiriidoista. Vanhempien väliset ristiriidat näkyivät dokumentaa- tiossa lähinnä erimielisyyksinä kasvatuksellisissa asioissa. Vanhemmilla saattoi olla erilainen näkemys nuoren säännöistä ja molemmat vanhemmat toteuttivat omaa kas- vatusmalliaan, ilman yhteisiä linjanvetoja sääntöjen suhteen. Vuorovaikutuksen on- gelmat koskettivat lähinnä lapsesta vastuussa olevia aikuisia sekä nuorta. Muutamis- sa asiakastapauksissa oli huomioitu sisarusten välisiä tai perheen ja muiden sukulaisten välisiä vaikeuksia vuorovaikutussuhteissa.

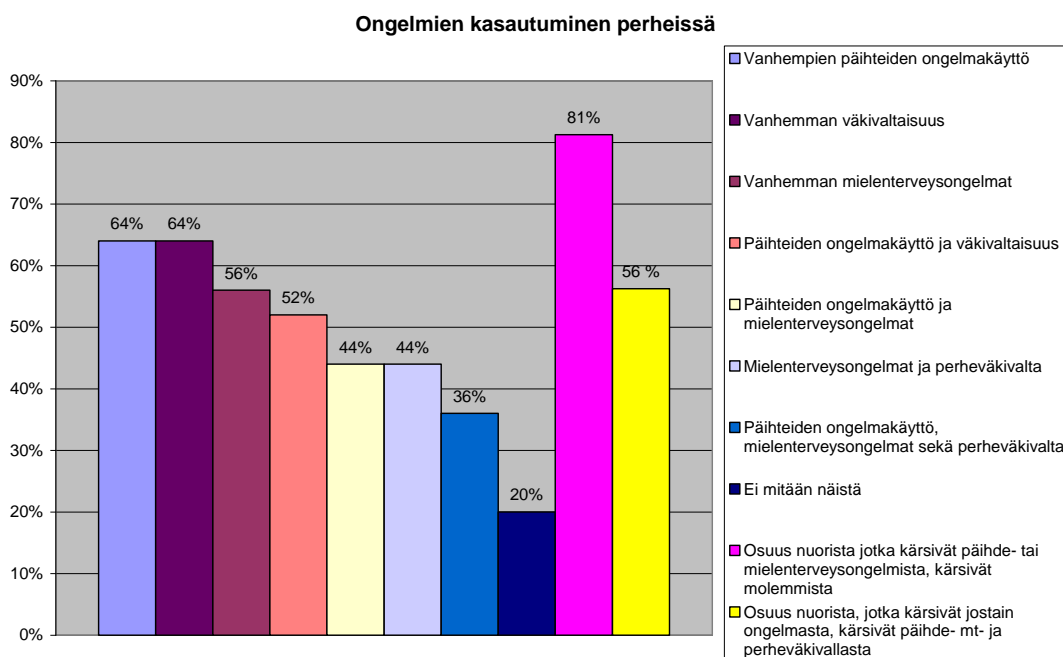
8.1.5 Ongelmien kasautuminen perheissä

Perheen elinolojen kuvauksessa oli havaittavissa, että perheiden ongelmat olivat hyvin moninaisia ja hyvin usein sijoitetun nuoren perhepiiristä kantautui huolta myös vanhempien lukuisista ongelmista. Aiemmin on todettu, että lähes kahdessa perheessä kolmesta (64 %) oli tehty merkintöjä joko päihteiden ongelmakäytöstä tai väkivaltaisuudesta perheessä. Niiden nuorten perheistä, joilla oli asiakasdokumentaatiossa merkintöjä huolesta joko päihteiden ongelmakäytön tai perheväkivallan suhteen, molempia huolta aiheuttavia tekijöitä oli kolmessatoista perheessä kuudestatoista (81 %).

44 prosentilla nuorten lähipiirissä oli sekä mielenterveysongelmia että päihteiden ongelmakäyttöä. Tässä otoksessa on huomioitu päihteiden ongelmakäyttöä ja mielenterveysongelmaa siten, että sosiaalityöntekijä voi olla kirjannut yhdellä vanhemmalla molempia ongelmia tai vaihtoehtoisesti useammalla kuin yhdellä vanhemmalla on ollut joko päihteiden ongelmakäyttöä tai mielenterveysongelma.

Perheen elinoloja ei kuvattu 20 prosentissa tapauksista. Perheen elinolojen ongelmien kuvaamista jättäminen ei välttämättä kerro siitä, että näissä perheissä ei olisi ollut minkäänlaisia ongelmia. Tilastojen takaa on huomioitava se, että osa nuorista on tullut kiireellisenä lastensuojelutapauksena ja sosiaalityöntekijän on ollut pakko keskittyä ainoastaan nuoren kriisiytyneen tilanteen selvittämiseen. Tällaisia tilanteita voivat olla esimerkiksi huumeiden käyttö tai vakavana pidettävän rikoksen teko.

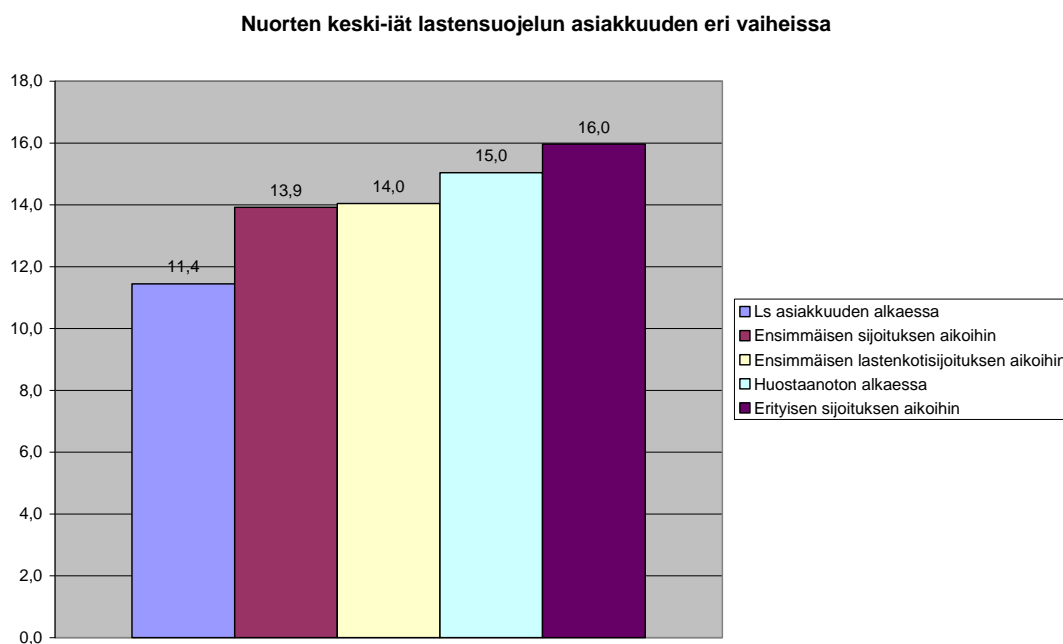
Kuva 2. Ongelmien kasautumisen kuvaamista perheissä.

8.2 Nuorta ja nuoren ongelmia kuvaavia tekijöitä

Nuoria kuvaavista asioista olen kerännyt sukupuolen, iän neljässä eri tilanteessa (ensimmäiset lastensuojelun merkinnät, ensimmäinen sijoitus, ensimmäinen lastenkoti-sijoitus sekä erityisen laitoshoidon sijoituksen aikaan). Kahdestakymmenestä viidestä asiakastapauksesta 15 oli poikia (60 %) ja 10 tyttöjä (40 %). Perinteisen käsityksen mukaan erityiseen laitoshoitoon on sijoitettu pääasiassa poikia, ja tätä uskomusta myös media ylläpitää esimerkiksi syksyllä 2010 esitetyn Kakola – dokumentin kautta. Vertailin tuloksia sukupuolten välisten erojen kautta ja tämän aineiston pohjalta selkeitä eroja ei tullut tyttöjen ja poikien välisessä problematiikassa. Tyttöjen ja poikien problematiikan samankaltaisuus jopa tietyissä määrin yllätti.

Taulukko 3. Nuorten ikää koskevia merkintöjä

Lastensuojelun asiakkuuden alkamisessa ikäerot olivat suuria. Vanhimmat lastensuojelun piiriin tulleista nuorista olivat 17 -vuotiaita, kun taas nuorimpana lastensuojelun interventioita oli osa lapsista kokenut yhden vuoden ikäisinä. Hieman yli neljännes (28 %) nuorista oli tullut lastensuojelun piiriin alle 10 -vuotiaana, eli lastensuojelun historiaa oli ehtinyt kertyä huomattavissa määrin. Osalla lapsista lastensuojelun asiakkuudesta oli merkintöjä varhaislapsuudessa, jonka jälkeen lastensuojelun asiakkuus oli päätetty. Tämän jälkeen lastensuojelun asiakkuus oli tullut uudelleen vireille yleensä nuoruusiässä, 13–15 -vuotiaana. Ensimmäiset lastenkotisijoitukset ovat tapahtuneet pääasiassa yli kymmenvuotiaana ja keskimääräinen ikä lastenkotisijoituksen aikoihin oli 14 vuotta. Lastenkotisijoitus oli myös yleensä ensimmäinen sijoitusmuoto, ainoastaan muutamia nuoria oli sijoitettu sukulaissijoitukseen. Monessa tapauksessa sukulaissijoitusta ei voitu harkita, joten tämä selittää osittain sukulaissijoitusten pienen määrän. Erityisen laitoshoidon sijoituksen keski-ikä oli korkein, 16 vuotta: jopa 48 % nuorista oli sijoitettu 17 -vuotiaana erityiseen laitoshoitoon.

8.2.1 Kouluvaikeudet

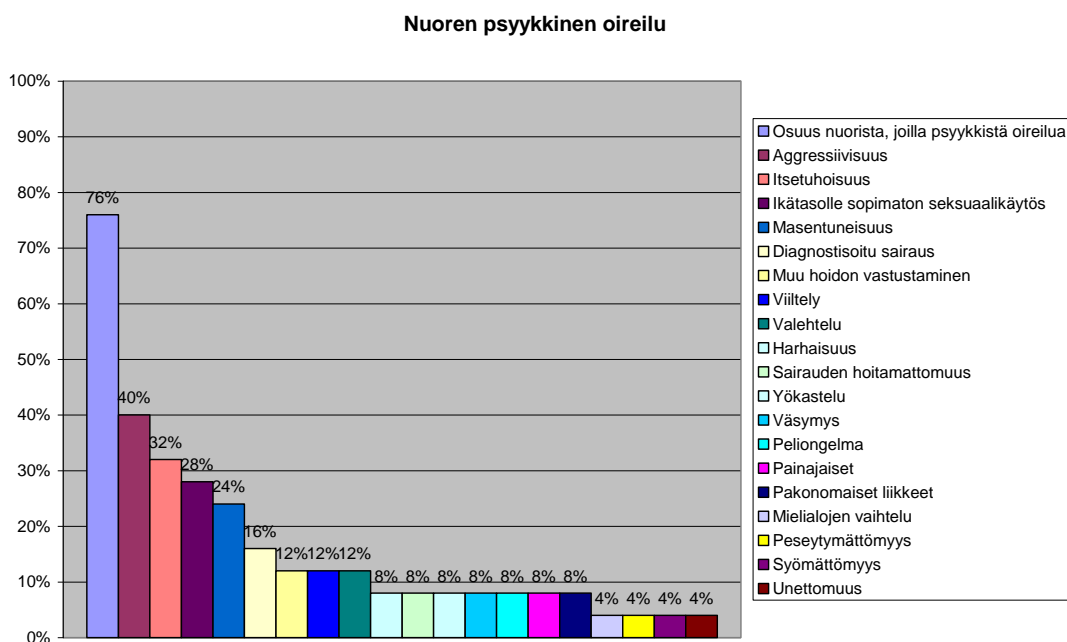
Kouluvaikeuksia kuvattiin pääsääntöisesti peruskoulussa olevilla nuorilla. Toisen asteen oppilaitoksissa olevia nuoria oli vain muutama ja peruskoulun suorittaneiden nuorten ongelmina näkyi aineistossa ainoastaan se, että opiskelupaikkaa ei ole lainkaan. Opiskeluun ja koulunkäyntiin liittyviä vaikeuksia oli 84 prosentilla kaikista nuorista (ks. liite 5). Suurimmat ongelmat liittyivät luvattomiin poissaoloihin koulusta ja keskittymisvaikeuksiin. Luvattomia poissaoloja oli 48 prosentilla nuorista. Vaikeuksia keskittyä opetukseen oli noin joka kolmannella nuorella (32 %). Murto-osaa tutkimuksessa näyttelivät ne nuoret, joiden koulumenestystä kehuttiin.

Koulunkäynnin ongelmiin oli pyritty hakemaan apua esimerkiksi mukautetusta opetuksesta ja ESY-opetuksesta. Koulupsykologin testauksista oli merkintöjä, jolla pyrittiin kartoittamaan mahdollisia oppimis- tai keskittymisvaikeuksia. Tässä yhteydessä mukautettu opetus ja ESY-opetus on luokiteltu kouluvaikeuksiin, koska edellä mainitun kaltaiseen opetukseen ei ole mahdollista päästä, ellei siihen ole jokin syy. Vaikka kyseessä on koulun järjestämä tukimuoto oppilaalle, se kuvastaa myös sitä, että historiassa nuorella on ollut vaikeuksia pärjätä ikätasoisessa perusopetuksessa.

8.2.2 Nuoren psyykinen oireilu

Erityiseen laitoshoitoon sijoitetut nuoret oireilivat monilla eri tavoin. Havaintoja kaikissa dokumenteissa oli 20 erilaisesta oireesta. Psyykkisiä oireita oli keskimäärin 2,48 nuorta kohden. Neljä tai useampi merkintä psyykkisestä oireilusta oli kymmenellä nuorella (40 prosentilla asiakastapauksista). Psyykinen oireilu ei tarkoita samaa kuin sairaus. Tässä yhteydessä psyykkisellä oireilulla viitataan niihin huomioihin, joita olen lastensuojelun asiakasdokumentaation perusteella tehnyt. Psyykinen oireilu on tässä tutkimuksessa laeva käsite, ja siksi kaikki oireilumuodot on kirjattu erikseen ja sen perusteella on tehty erillinen taulukko. Taulukossa on kohta, johon on listattu psyykinen sairaus, mikäli dokumentaatiosta on tullut esille, että nuorella on diagnosoitu sairaus.

Kuva 4. Nuoren psyykkinen oireilu

Useimmiten psyykkinen oireilu näkyi aggressiivisuutena (40 prosentilla asiakastapa- uksista) ja itsetuhoisuutena (32 %). Joka neljännen nuoren ikätasolle sopimaton sek- suaalikäyttäytyminen esiintyi dokumentaatioissa. Asiakastapauksista yhdeksässätois- ta (76 %) oli merkintöjä psyykkisestä oireilusta. Näistä asiakaskertomuksista 63 pro- sentilla oli merkintöjä useammasta kuin yhdestä psyykkisestä oireesta.

8.2.3 Nuoren päihteiden käyttö

Nuorten päihteiden käyttöä on tutkimuksessa kuvattu kuuden eri päihteen kautta (ks. liite 6). Nämä kuusi päihdettä ovat alkoholi, huumausaineet, imppaaminen, lääkkei- den käyttö päihtymystarkoituksessa, sekakäyttö ja tupakointi. Erityiseen laitoshoi- toon sijoitetuista nuorista lähes kaikilla (96 %) oli kirjattuna päihteiden käyttöön liit- tyviä huolia. Vaikka tupakointi jätettäisiin pois, niin 92 prosentilla asiakastapauksista oli merkintöjä edellä mainitusta päihteiden käytöstä. Päihteiden käytöstä huoli tuli usein perheen aikuisilta ja merkintään riitti se, että jollain nuoren lähipiirissä oli epäily päihteiden käytöstä. Eniten merkintöjä päihteistä liittyi alkoholinkäyttöön (84 %), toiseksi yleisin olivat huumausaineet (56 %). Tupakointi oli huomioitu asiakas- kertomuksissa 44 prosentissa asiakastapauksista. Tupakoinnin alhainen määrä suh- teessa muuhun päihteiden käyttöön selittyy osittain todennäköisesti sillä, että tupa- kointia ei ole pidetty merkittävänä huolenaiheena nuoren elämässä ja se on jäänyt

merkitsemättä asiakasdokumentaatioon. Lääkkeiden käyttö (40 %) ja sekakäyttö (32 %) esiintyivät asiakasdokumentaatioissa lähes yhtä usein. Imppaamisen suosio olisi tämän tutkimuksen perusteella laskemaan päin. Imppaaminen nousi esille huolenaiheena ainoastaan yhdessä asiakastapauksessa.

60 prosentilla nuorista oli asiakasdokumentaatioissa merkintä useammasta kuin yhdestä käytetystä päihteestä. Merkintöjen määrä vaihteli kuudesta osumasta yhteen. Vaihtelu oli laajaa. Nämä nuoret käyttivät useimmiten neljää erilaista päihdettä. Tämä viittaisi siihen, että nuoret ovat käyttäneet usein niitä päihdyttäviä aineita, mitä on ollut saatavilla.

8.2.4 Asosiaalisuus, syrjäytymisen uhka

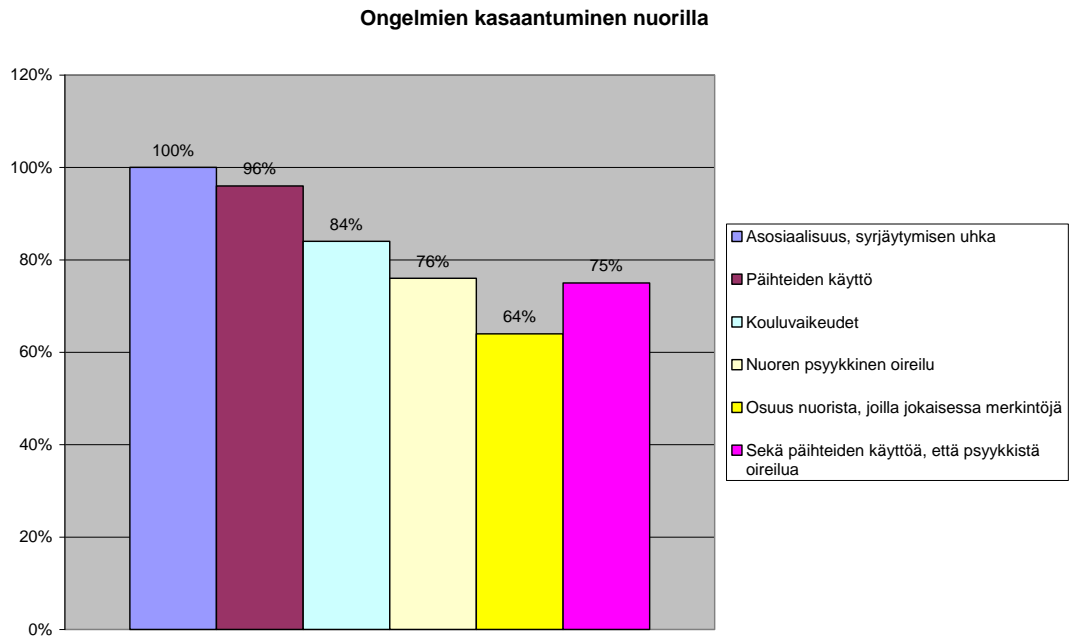
Asosiaalinen käyttäytyminen viittaa tässä tutkimuksessa yleisesti yhteiskunnan sääntöjen ja normien vastaiseen käyttäytymiseen. Tällaista käytöstä voi olla esimerkiksi kriminalisoitava (varastaminen, väkivaltaisuus) teko. Lastensuojelussa vakioiduksi käsitteeksi on tullut syrjäytymisen uhka. Syrjäytymisen uhalla tarkoitan tässä syrjäytymisen riskiä lisääviä asioita nuoren elämässä, jotka eivät ole kuitenkaan suoranaisesti psyykkistä oireilua tai päihteiden käyttöä. Syrjäytymisen riskiä voi lisätä esimerkiksi huono kaveripiiri tai väkivallan uhriksi joutuminen.

Asosiaalisuuteen tai syrjäytymisen uhkaan liittyviä asioita oli havaittavissa jokaisessa asiakastapauksessa (ks. liite 7). Yleisimpänä yksittäisenä asiana nousi dokumentaatiosta luvattomat yö poissaolot eli ns. ”hatkaaminen”. Tämä ilmeni 96 prosentissa asiakastapauksista. Rikollisuutta dokumentaatioissa esiintyi myös runsaasti: 68 % nuorista oli tehnyt rikokseksi katsottavan teon. Yleisin rikollinen teko oli näpistys, muitakin tekoja listalta löytyi suhteellisen usein. Rikollisuuteen en ole huomionut päihteiden käyttörikoksia, koska päihteiden käyttö on luokiteltu erikseen. Nuorten elämässä tärkeän osan muodostavat kaverit, ja tässä tutkimuksessa kiinnitin myös huomiota aikuisten huoleen nuoren kaveripiiristä. 60 prosenttia nuorista liikkui nuorelle epäsopivassa seurassa. Tällaiseksi kuvattua seuraa dokumentaatioissa olivat mm. rikoksia tekevät ja epäsosiaalista elämää viettävät kaverit tai ikätasoa vanhempien seura. 24 (96 %) nuoren asiakaskertomuksissa oli viitteitä useammasta kuin yhdestä syrjäytymisen uhasta. Keskimäärin syrjäytymisen uhkia oli dokumentaatioissa 3,32.

8.2.5 Nuoren ongelmien kasaantuminen

Jokaisen nuoren lastensuojelun asiakasdokumentaatiosta on havaittavissa merkkejä moniongelmaisuudesta, eli jokaisella nuorella oli useampi kuin yksi merkintä nuoren elämäntilanteen ongelmia kuvaavissa kohdissa. Niistä nuorista, joilla oli päihteiden käytöstä merkintöjä asiakaskertomuksessa (n=24), 75 prosentilla oli myös merkintä psyykkisestä oireilusta. Lähes kahdella nuorella kolmesta (64 %) oli asiakasdokumentaatioissa kirjauksia koulunkäynnin vaikeuksista, päihteiden käytöstä, psyykkisestä oireilusta sekä syrjäytymisen uhasta, toisin sanottuna kaikissa luokissa, joita dokumentaatioissa esiintyi. Keskimäärin tässä otoksessa nuorilla oli 3,6 kohdassa merkintöjä nuoren oireilusta tai kasvua ja kehitystä haittaavasta toiminnasta. Nuorten sijoituksissa pääsääntöisesti huostaanoton perusteena käytetään lapsen omaan toimintaan liittyviä tekijöitä. Koska lapsi on muutenkin lastensuojelun asiakasdokumentaation päähenkilö, on luonnollista, että sosiaalityön dokumentaatioissa käytetään lapsen käytöstä ja toimintaa kuvaavana tekijänä sijoituksen tarvetta arvioitaessa.

Kuva 5. Ongelmien kasaantumisen kuvaamista nuorilla

8.3 Lastensuojelun toimenpiteet

Lastensuojelun toimenpiteitä on tutkimuksessa käsitelty lastensuojelun erilaisten interventoiden kautta. Ensimmäisenä on vertailtu lastensuojeluilmoituksia. Lastensuojeluilmoitusten sisältöjä ei tarkasti analysoitu, tarkastelun kohteena on ollut se, mistä lastensuojeluilmoitukset ovat tämän otoksen kohdalla tulleet. Asiakasdokumentaatiosta on tutkittu avohuollon tukitoimenpiteitä, minkälaisia toimia näiden nuorten ja heidän perheidensä kanssa on tehty. On myös arvioitu moniammatillisen yhteistyön toteutumista, kuinka monen asiakkaan kanssa on moniammatillista yhteistyötä käytetty nuoren ja hänen perheensä tilanteen arvioissa. Samalla on arvioitu myös avohuollon tukitoimenpiteiden ja laitossijoituksen välistä katkeamattomuutta, eli onko avohuollon ja laitossijoituksen välillä ollut sellaista tilannetta, ettei nuori ole ollut minkään lastensuojelullisen tuen piirissä, vaikka tarve on ollut olemassa. Tarkastelin myös aiempia laitossijoituksia niiden määrän kautta.

8.3.1 Lastensuojeluilmoitukset

Lastensuojeluilmoituksia tai muuta sosiaalityöntekijälle välitettyä huolta oli kirjattu yhteensä 31 kappaletta (liite 8). Tilasto on tässä vajavainen, koska kaikkia huolenaiheita en ole kirjannut erikseen, vaan mikäli esimerkiksi lähipiiristä (naapurusto, tuttavat, sukulaiset) on tullut erillisiä ilmoituksia, olen kirjannut kaikki ilmoitukset yhdeksi ilmoitukseksi.

Yleisin lastensuojeluilmoituksen tekijä tai huolenilmaisija oli koulu. Koulusta oli yhteydenottoja tehty kahdeksasta nuoresta (32 %). Perheet olivat myös hakeneet apua itse saman verran, 32 prosentilla tapauksista ensimmäinen kontakti lastensuojeluun oli tullut perheeltä tai nuorelta itseltään. Perheen lähipiiristä on näiden nuorten kohdalla ilmennyt huolta 20 prosentissa tapauksista. Nuorisoryhmältä on myös tullut lastensuojelun sosiaalityöntekijälle muutamia ensimmäisiä yhteydenottoja. Tämä selittyy sillä, että Nuorisoryhmän palveluiden piirissä on nuoria, jotka eivät ole lastensuojelun asiakkaina. Yhteydenottoja lastensuojeluun oli tullut myös poliisilta, A-klinikalta, Nuorten psykiatrian poliklinikalta. Yhteydenotoissa huomioitavaa on se, että ns. virkateitse tulleet yhteydenotot olivat kaikki koskeneet nuoren tilannetta. Huoli perheestä ei ole ollut ensisijainen yhteydenoton syy.

8.3.2 Avohuollon tukitoimet

Avohuollon tukitoimien piirissä on ollut 84 % kaikista nuorista. Nuorten saamia avohuollon tukitoimenpiteitä on arvioitu yksilöllisesti nuoren kokonaistilanne huomioon ottaen. Avohuollon tukitoimia on käytetty myös monipuolisesti: kirjasiin 11 erilaista palvelua, joita näille nuorille on tarjottu ja jota he ovat käyttäneet. Keskimäärin nuoret ovat käyttäneet noin kahta erilaista tukitoimea (ks. liite 9). Yli neljää erilaista tukitoimea oli käytetty joka viidennen (20 %) nuoren elämäntilanteen tukemisessa. Tukitoimenpiteet kattoivat myös koko nuoruusiän aina lapsuudesta alkaen. Lastensuojelun tukitoimet ovat voineet olla mitä vain aina kotipalvelusta tukiasuntotoimintaan. (Liite 10.) Myös sijoitukset avohuollon tukitoimena ja sukulaissijoitukset on huomioitu avohuollon tukitoimina. Eniten käytetty avohuollon tukitoimi oli Nuorisoryhmän palvelut, 60 % nuorista oli jossain vaiheessa elämäänsä ollut Nuorisoryhmän palveluiden piirissä. Myös avohuollon sijoituksia oli kokeiltu n. joka kolmannen (36 %) kohdalla. Joka viides (20 %) nuorista oli ollut perheneuvolan palveluiden piirissä jossain vaiheessa elämäänsä. Perheneuvolan asiakkaina olleiden nuorten keskimääräinen lastensuojelun asiakkuuden alkaessa oli n. 9 vuotta. Tämä kertoo siitä, että perheneuvolan asiakkuus on aloitettu ennen lastensuojelun asiakkuutta, eli perheneuvolan asiakaskunta on nuorempaa kuin lastensuojelun.

8.3.3 Aiemmat sijoitukset sijaishuollon yksiköihin

Aiempiä sijoituksia sijaishuollon yksiköihin on tutkittu siten, että tutkimuksessa on huomioitu Kotkan kaupungin ylläpitämien yksiköiden (Taimela, Marttila, Kotomäki, Koivula, Villa Jensen) lisäksi lyhyet sijoitukset erityisen laitoshoidon yksiköihin, mikäli lyhytaikaisen sijoituksen jälkeen nuori on siirtynyt toiseen erityisen laitoshoidon yksikköön. Tällaisia sijoituspaikkoja oli aineistossa kaksi, Sippolan koulukodin erityisen huolenpidon osasto, sekä Stoppari Hamina. Niiden nuorten joiden sijoitus oli päätynyt toiseen näistä, tutkin myös erityisen laitoshoidon yksikön jälkeistä lastensuojelun polkua. Seurasin sijoituspolkua siihen asti, kunnes lastensuojelun asiakkuus oli päätynyt tai nuori oli sijoitettu pidempiaikaisesti.

Sijoituksista on huomioitu kaikki sijoituspäätökset: avohuollon tukitoimenpiteenä sijoitetut, kiireelliset sijoitukset ja huostaanotot. Hallinto-oikeuden väliaikaisella määräyksellä nuoria ei ollut sijoitettu. Erikseen on laskettu myös ne sijoitukset, jossa

nuori on ensin sijoitettu johonkin toiseen yksikköön ja kohtalaisen nopeasti toiseen (esimerkkinä polku Villa Jensen – Kotomäki).

Yhteensä erillisiä sijoituksia oli tehty 71 kertaa (ks. liite 11). Tämä tarkoittaa sitä, että sijoitusyksiköitä on käytetty keskimäärin hieman alle kolme (2,84) kertaa. 36 % nuorista oli sijoitettu neljä kertaa tai useammin ennen viimeistä laitoshuollon sijoitusyksikköä. Enimmillään aiempia sijoituksia oli kahdeksan kappaletta, eli erityisen laitoshoidon sijoitus oli yhdeksäs sijoitus nuoren elämän aikana.

Laitoshuollon yksiköistä eniten käytettyjä yksiköitä olivat Kotomäki (25 sijoitusta) ja Stoppari Hamina (19 sijoitusta) Tukikeskus Villa Jensenä oli käytetty 12 kertaa. Kotomäen ja Stoppari Haminan korkeat käyttömäärät ovat selitettävissä sillä, että Kotomäessä ja Stoppari Haminassa olevat nuoret on sijoitettu lyhytaikaisesti, jotta voidaan arvioida nuoren kokonaistarvetta lastensuojeluun. Kuten edellä mainittuja yksiköitä, myös Villa Jensenä käytetään kriisiluonteisissa tilanteissa, jolloin sijoituksen tarve on tullut nopeasti.

Muita lastensuojelun laitoshoidon käytettyjä yksiköitä olivat mm. Nuortenyhteisö Koivula, Marttilan lastenkoti ja Taimelan lastenkoti. Nuortenyhteisö Koivula oli näistä eniten käytetty sijaishuollon yksikkö. Nuortenyhteisö Koivulaan sijoituksia oli tehty kahdeksan kertaa. Marttilan ja Taimelan lastenkoteja oli käytetty näillä nuorilla (yhteensä 5 sijoitusta) ennen nuoruusikää, alle 12 vuoden ikäisenä. Marttilan ja Taimelan lastenkoteihin nuoret oli sijoitettu kertaalleen sijoitusten ollessa aikamääräiseltä kestoltaan pidempiä.

Marttilan ja Taimelan lastenkoteihin sijoitetuilla nuorilla yhteneväiseksi tekijäksi nousi aineiston perusteella se, että sijoituksen tarve katsottiin päättyneeksi ja nuoren oli mahdollista muuttaa takaisin kotiin. Lastensuojelun tarve oli tullut Marttilaan ja Taimelaan sijoitetuilla nuorilla uudelleen ajankohtaiseksi myöhemmin, yleensä teini-iässä. Lastensuojelun tarve ja samalla sijaishuollon tarve oli lapsuudessa päätynyt ja tarvetta lastensuojelun interventioille oli esiintynyt uudestaan nuoruusiässä.

Nuortenyhteisö Koivulaan sijoitettujen nuorten tilanne oli kaksijakoinen. Jatkosijoituspäätökset johtuivat osaltaan siitä, että nuoren haittaavaa elämäntyyliä ei oltu Koivulan toimintamalleilla onnistuttu katkaisemaan, jolloin sosiaalitoimi arvioi tukiryhmässä näille nuorille erityisen laitoshoidon sijoituksen tarpeen. Tällöin nuori oh-

jattiin pysäytys- ja arviointijaksolle erityiseen laitoshoitoon. Pysäytys- ja arviointijakson aikana arvioitiin nuoren valmiuksia ja motivaatiota palata Nuortenyhteisö Koivulaan ja jatkopäätös tehtiin hyödyntäen arviointijakson tuloksia. Jatkopäätöksenä nuori voitiin sijoittaa joko pidempiaikaiseen erityistä laitoshoittoa tarjoavaan yksikköön tai takaisin Nuortenyhteisö Koivulaan. Nuortenyhteisö Koivulassa sijoitettuna olleilla nuorilla oli käytetty kaikilla pysäytys- ja arviointiluonteista sijoitusta ensimmäisenä. Tässä otoksessa on huomioitu seitsemän nuoren sijoitushistoria. Yhden nuoren sijoitustausta oli niin poikkeava, ettei sen analysointi ole tämän opinnäytetyön kannalta tarkoituksenmukaista. Näistä nuorista viisi nuorta oli pysäytysjakson jälkeen siirretty toiseen erityisen laitoshoidon yksikköön ja kaksi nuorta takaisin Nuortenyhteisö Koivulaan. Tämä tulos kuvastaisi sitä, että lastensuojelun pysäytys- ja arviointijaksot ovat tarpeellisia Kotkan lastensuojelun laitoshoidolle lisäarvoa tuottavana palveluna. Osalle nuorista pysäytysluonteinen hoito vaikuttaisi tämän otoksen perusteella olevan riittävä erityisen laitoshoidon muoto. Jotta pidemmälle meneviä johtopäätöksiä tämän pysäytys- ja arviointihoidon vaikuttavuudesta voidaan vetää, tulee asiaan perehtyä yksityiskohtaisemmin.

8.3.4 Moniammatillinen yhteistyö ja asiantuntijalausunnot

Moniammatillisen yhteistyön toteutuminen näkyi lastensuojelun dokumentaatiossa nuoren asiakkuuden kautta. Moniammatillista yhteistyötä oli hyödynnetty 72 prosentilla kokonaisotoksesta (ks. liite 12). Kaikkien nuorten kanssa moniammatillista yhteistyötä ei ole ollut mahdollista hyödyntää sijoituksen kiireellisen luonteen vuoksi. Myöskään kaikista asiakastapauksista ei ole välttämättä ollut dokumentaatiossa merkintöjä moniammatillisesta yhteistyöstä esimerkiksi terveydenhuollon puolelta.

Moniammatillisen yhteistyön luonne oli pääsääntöisesti nuoreen ja nuoren elämäntilanteen korjaamiseen keskittyvää. Eniten käytetty yhteistyökumppani oli nuorten psykiatrian poliklinikka, 56 prosenttia nuorista oli jossain vaiheessa käynyt nuorten psykiatrian poliklinikalla ja siitä oli merkintä asiakasdokumentaatiossa. Nuorten psykiatrian osaston arviointi- ja hoitajaksoja oli käytetty 20 prosentilla nuorista. Koulun kanssa tehtävää yhteistyötä käytettiin seitsemän (28 %) nuoren kanssa. Muita yhteistyökumppaneita olivat Perheneuvola ja A-klinikka. Etenkin Perheneuvolan kanssa tehtävä yhteistyö keskittyi enemmän koko perheen elämäntilanteeseen.

8.3.5 Avohuollon ja huostaanoton katkeamattomuus ja yhteistyö

Avohuollon ja huostaanoton katkeamattomuus oli selkeästi havaittavissa noin puolessa (52 %) asiakastapauksista. Eniten katkeamattomuus näkyi ennen sijoitusta avohuollon toimijoiden ja sijoitusyksikön välillä, kahdeksassa (32 %) asiakastapauksessa. Sijoituksen aikainen yhteistyö avohuollon toimijoiden ja sijaishuollon yksikön välillä oli harvinaisempaa, neljän nuoren kohdalla oli dokumentaatiossa merkintöjä siitä, että avohuolto ja sijaishuollon yksikkö tekivät yhteistyötä nuoren tilanteessa. Sijoituksen jälkeinen yhteistyö oli yhtä harvinaista, neljässä asiakastapauksessa yhteistyö oli havaittavissa dokumentaation perusteella. Sijoituksen aikaisen ja sijoituksen jälkeisen yhteistyön pienempi osuus on osittain selitettävissä sillä, että pitkäaikaista laitoshoidon vaativissa sijoituksissa yhteistyöstä voi olla haittaa nuoren elämäntilanteen korjaamisessa, mikäli nuorella on liian monta hoitavaa tahoa. Sijoituspäätös oli muuttunut neljässä (16 %) asiakastapauksessa. Näissä tapauksissa nuori oli ensin sijoitettu avohuollon tukitoimenpiteenä ja myöhemmin oli ilmennyt tarvetta huostaanotolle.

8.3.6 Käytetyt sijaishuollon yksiköt

Näiden nuorten kohdalla oli käytetty yhdeksää erilaista sijaishuollon yksikköä (liite 1). Sijaishuollon yksiköiden määrä kuvastaa sitä, että näiden nuorten kohdalla on pohdittu tarkkaan, minkälainen sijaishuollon yksikkö palvelisi parhaiten näiden lasten etua. Yksiköistä viidessä on mahdollisuus suorittaa peruskoulun oppimäärä. Muut yksiköt tarjoavat erityisosaamista mielenterveysongelmien tai päihteiden ongelmakäytön hoidossa. Eniten käytetty sijaishuollon yksikkö oli tässä ryhmässä Saverola, 28 % nuorista oli sijoitettu Saverolaan. Saverolan suuri käyttömäärä kertonee siitä, että suurin painoarvo erityistä laitoshoidon vaativan nuoren sijaishuolto paikan valinnassa on sillä, että nuoren turvallista kasvua ja kehitystä vaarantava elämäntapa vaatii ensisijaisesti ympäristönvaihdoksen.

8.4 Yhteistyön ongelmat lastensuojelun arkityössä

Yhteistyötä perheen ja viranomaisverkoston välillä on arvioitu sen ongelmien kautta. Yhteistyön onnistuminen perheen ja viranomaisten välillä on laadukkaan sosiaalihuollon perusta. Lastensuojelun kontrolloivan luonteen vuoksi yhteistyö perheen ja sosiaalitoimen välillä koetaan toisinaan hankalaksi. Tämä korostuu niissä tilanteissa,

jolloin lapsen edun näkemys ei kohtaa perheen, nuoren ja lastensuojelun välillä. Yhteistyön ongelmat näkyivät asiakasdokumentaatioissa lähinnä juuri siten, että joko nuori tai nuoresta vastuussa olevat aikuiset eivät nähneet lastensuojelun ratkaisuja hyvinä. Jossain tilanteissa sijoitus lastensuojeluyksikköön tai tehtävät avohuollon toimet vaikuttivat aluksi hyviltä ratkaisuilta kaikkien mielestä. Myöhemmin kokemus saadusta palvelusta ei perheen kannalta vastannut ennako-odotuksia, jolloin yhteistyössä näkyi ongelmia. Dokumentaatiosta tuli esiin myös sellaisia tilanteita, joissa vanhemmat tai nuori olivat alun alkaen jo vastustaneet lastensuojelun interventioita, mutta olivat kuitenkin ottaneet perheelle tai nuorelle tarjotun avun vastaan. Yhtään tapausta, jossa olisi vaadittu hallinto-oikeuden päätös, ei tullut tässä dokumentaatioissa vastaan. Nuoren tai perheen sitoutumattomuutta yhteistyöhön oli havaittavissa 76 prosentissa asiakasperheistä.

Vanhempien sitoutumattomuus yhteistyöhön oli yleisempää kuin nuorten (ks. liite 14). Nuorten vanhemmista 52 prosentilla oli asiakasdokumentaation perusteella havaittavissa yhteistyön vastustamista. Noin joka kolmannessa (32 %) tapauksessa äidit olivat osoittaneet sitoutumattomuutta nuorelle tarjottuun apuun. 40 % nuorista oli vastustanut joko sijoitusta tai tarjottuja avohuollon tukitoimia. 12 prosentissa asiakastapauksista oli havaittavissa yhteistyön ongelmia sekä vanhempien, että nuoren kohdalla. Kaikista asiakastapauksista yhdeksässä (36 %) vanhempien kanssa tehtävässä yhteistyössä oli kirjattu ongelmia, mutta nuorten kanssa ei. Vastustaminen ei vaikuttaisi tulosten perusteella olevan nuoren problematiikkasidonnaista. Tutkin asiaa nuorten huumeiden käytön epäilyn kautta. Niistä nuorista, joilla oli lastensuojelun asiakasdokumentaatioissa esiintynyt huumeidenkäytön epäilyä (n=14), 42 prosentissa tapauksissa oli nähtävissä vanhempien sitoutumattomuutta yhteistyön sosiaalihuollon kanssa.

Avohuollon tukitoimet olivat tämän asiakasryhmän kohdalla osoittautuneet mahdottomiksi, sopimattomiksi tai riittämättömiksi 96 prosentissa asiakastapauksista. Ainoastaan yhdessä asiakastapauksessa ei ollut selkeästi merkintää pohdinnasta mahdollisista avohuollon tukitoimista. Pääsääntöisesti nuorille avohuollon tukitoimia on kehitetty, mutta ne ovat osoittautuneet riittämättömäksi avuksi nuorelle. 52 prosentilla asiakastapauksista on ollut näin. 20 prosentissa asiakastapauksista avohuollon tukitoimet ovat olleet sopimattomia. Ongelmat ovat olleet niin laaja-alaisia, etteivät avohuollon tukitoimet ole olleet sopivia. Avohuollon tukitoimia on vastustettu 28 pro-

sentissa asiakastapauksista, jolloin ne eivät ole olleet mahdollisia. Nuoret vastustivat avohuollon tukitoimia hieman useammin kuin nuoresta vastuussa olevat aikuiset. Nuorista 16 % ja aikuisista 12 % vastustivat avohuollon tukitoimia.

Ongelmat yhteistyössä sosiaalihuollon ja perheen välillä vaikuttaisivat pidentävän lastensuojelun asiakkuuden prosessia. Poimin otoksesta ne asiakastapaukset, joissa lastensuojelun asiakkuus oli alkanut alle 10-vuotiaana. Näissä asiakastapauksissa lastensuojelun interventioita oli vastustettu lähes jokaisessa (89 %).

8.5 Yhteenvetoa Erityisen laitoshoidon palveluita käyttävästä nuoresta

Erityiseen laitoshoitoon sijoitettu nuori vuosina 2008–2010 on n. 17-vuotias poika tai tyttö, joka on ollut lastensuojelun asiakkaana noin 3,5 vuotta. Lastensuojelun tarve on voinut ilmetä jo lapsuudessa ja silloin tilanteeseen on saatu apua joko avohuollon tukitoimin tai sijaishuollon keinoin. Hänet on voitu sijoittaa varhaislapsuudessa johonkin sijaishuollon yksikköön, josta hän on kotiutunut kun kodin tai nuoren tilanne on rauhoittunut. Nuoren vanhemmat ovat eronneet ja perheessä on usein sekä päihteiden ongelmakäyttöä että mielenterveysongelmia. Vanhemmat ovat kokeneet olevansa keinottomia nuoren tilanteessa. Perheen sukulaisverkosto ei ole kovin laaja. Perheessä voi olla ilmennyt väkivaltaa jollain tasolla tai nuori on voinut joutua väkivallan uhriksi.

Nuori itse on vakavan syrjäytymisuhan alla. Hän on karkaillut kotoa jo pitkään ja viettänyt öitä poissa. Vanhemmat ovat havainneet nuorella päihteidenkäyttöä ja epäilevät, että nuori käyttää huumeita. On myös todennäköistä, että hän on tehnyt rikoksena pidettävän teon ja tämä on sosiaalitoimen tiedossa. Nuorella on ollut vaikeuksia koulunkäynnissä jo pitkään ja on todennäköistä, että hän käy mukautettua opetusta. Sosiaalihuolto on pyrkinyt auttamaan nuorta ja perhettä yhteistyössä ja he ovat ottaneet tarjottua apua vastaan. Todennäköisesti jossain vaiheessa työskentelyä Nuorisoryhmä on ollut nuoren tukena joko lastensuojelun avohuollon tukitoimena tai muuten. Nuori on sijoitettu kaksi kertaa aiemmin, joko kiireellisenä sijoituksena tai avohuollon tukitoimenpiteenä ja siinä vaiheessa on jo arvioitu nuoren pitkäaikaisen sijoituksen tarvetta yhdessä avohuollon kanssa. Sijoitukset ovat voineet tuoda nuoren ja perheen tilanteeseen hetkellisen helpotuksen, mutta sijoituksen tarve on tullut uudestaan esille. Nuori tai nuoren vanhemmat ovat voineet vastustaa sijoitusta jo arviointiin, mikä on vaikeuttanut sijoituspäätöksen tekemistä.

9 POHDINTA

Sosiaalityön asiakasdokumentointi on varsin ongelmakeskeistä ja harvoin asiakkaiden voimavaroja huomioivaa. Tämä työ keskittyy pääsääntöisesti asiakkaiden problematiikkaan ja kaikkia nuoria yhdistää huostaanotto tai kiireellinen sijoitus erityiseen laitoshoidon yksikköön. Tästä syystä on huomioitava se, että tämä työ koskettaa hyvin pientä osaa lastensuojelun asiakkaista, joille eivät Kotkan kaupungin omat lastensuojelupalvelut ole osoittautuneet riittäviksi tai eivät ole olleet mahdollisia käyttää. Tämän tutkimuksen tuloksissa on huomioitava se, että nuorilla mainitut ongelmat ovat tulleet esille pitkällä aikavälillä ja perheen kokonaistilanteesta muodostuu kuva vasta pitkän aikavälin tuotoksena. Osaan perheen ja nuoren ongelmista on pystytty vaikuttamaan lastensuojelun interventioin ennen sijoitusta erityiseen laitoshoidon yksikköön. Nuorten asiakaskertomusten pohjalta minulla on herännyt monia kysymyksiä, joita olen pyrkinyt pohdinnassani avaamaan.

Nuorten perhetilannetta kartoittaessani tein havaintoja siitä, että suurin osa näistä nuorista on joutunut kohtaamaan nuoruudessaan ja lapsuudessaan erilaista problematiikkaa, joka on vaikuttanut näiden nuorten kasvuun ja kehitykseen. Alkoholiongelmat, perheväkivalta ja mielenterveydenongelmat ovat lastensuojelun asiakasdokumentaation perusteella kohderyhmässä yleisiä. Ongelmat ovat myös usein kasautuneita. Samoissa asiakasperheissä on ollut moniongelmaisuutta. Dokumentaation perusteella monissa perheissä ei ole ollut suvun tai muun lähiyhteisön tuomaa tukea taustalla. Epävirallisten verkostojen puute on aiheuttanut osaltaan koko perheen syrjäytymisen riskiä.

Erityiseen laitoshoidon sijoitettujen nuorten korkea ikä jäi mietityttämään. Lastensuojelun asiakkuus oli nuorilla alkanut keskimäärin 11,4-vuotiaana ja nuorten keski-ikä erityisen laitoshoidon aikoihin oli 16 vuotta. Lastensuojelulain mukaan tulee aina noudattaa niin sanottua lievimmän mahdollisen toimenpiteen periaatetta, jota on myös tämän tutkimuksen kohderyhmän kohdalla pyritty noudattamaan. Onko sitten lievimmän toimenpiteen periaate se ainoa mahdollinen, vai pitäisikö toisinaan toimia nopeammin? Useassa asiakastapauksessa oli havaittavissa ongelmia pitkältä aikaväliltä, mutta samanaikaisesti perhe vastusti lastensuojelun toimenpiteitä. Asiakkaalla on, vastusti hän lastensuojelun toimenpiteitä tai ei, aina oikeus parhaaseen mahdolliseen sosiaalityöhön ja oikeusturvaan. Silloin sosiaalityöntekijä joutuu keräämään näyttöä riittävän pitkältä aikaväliltä, jotta oikeus ja lapsen etu toteutuisi parhaalla mahdollisella ta-

valla. Kun nuori tai vanhemmat vastustavat lastensuojelun toimenpiteitä, on myös näytön kerääminen vaikeampaa. Voiko asiakkaan sanaan luottaa siinä tilanteessa, kun asiakas kokee lastensuojelun interventiot rangaistuksena?

Huolimatta perheiden ja nuorten vastustuksesta, yhtään tapausta ei tullut vastaan, jossa olisi tarvittu huostaanottopäätös hallinto-oikeudelta. Tämä kuvastaisi sitä, että Kotkan lastensuojelussa pyritään perheen kanssa yhteistyöhön. Yhteistyöhön pyrkiminen on yksi sosiaalialan eettisistä arvoista ja perustavaa laatua oleva lähtökohta sosiaalityössä. Huomioiden kuitenkin nuorten pitkäkestoisen lastensuojeluasiakkuuden ja vanhempien vastustuksen, oikeuden päätösten olemattomuus hämmästyttää. Olisiko kenties voitu nuoren erittäin vaikeaan elämäntilanteeseen vaikuttaa helpottavasti jo aiemmin, mikäli äärimmäisiä keinoja olisi tarvittaessa käytetty? Nyt lastensuojeluasiakkuuden alkamisesta erityiseen laitoshoittoon sijoittamiseen on kestänyt keskimäärin yli 4,5 vuotta. Vertasin tutkimukseni tuloksia Johanna Hiitolan (2008) selvitykseen, jossa sosiaalityöntekijät itse arvioivat, että yhtään lasta tai nuorta ei ole huostaanotettu liian aikaisin. Sosiaalityöntekijät myös itse olivat arvioineet että 48 % asiakkaista on huostaanotettu liian myöhään. Kuntakohtaiset erot tahdonvastaisissa huostaanotoissa näiden kahden selvityksen mukaan ovat suuria. Tampereen alueella 13–17 vuotiaista nuorista 31 % oli huostaanotettu tahdonvastaisesti. (Hiitola 2008, 18)

Ennen työn aloittamista osasin kuvitella nuorten tilanteiden olevan vaikeita, ja oletuksena oli, että selkeää yksittäistä syytä sijoitukseen erityiseen laitoshoittoon sijoittamisessa ei ole ollut. Silti nuorten moniongelmaisuus yllätti. Prosenttilukemat tuntuvat hämmästyttävän korkeilta. Voivatko erityiseen laitoshoittoon sijoitettavat nuoret todella näin huonosti? Lukemia saattaa nostaa ylöspäin se, että nuoren elämäntilanteessa voi olla ollut joskus huolta ja tätä huolta ei ole enää sijoitustilanteessa ollut. Toisaalta todellista lukemaa voi viedä alaspäin se, että kaikkia huolia ei ole asiakastyöhön dokumentoitu, eikä kaikkia asiantuntijalausuntoja ole ollut saatavilla. Päihteiden käyttöä ja psyykkistä oireilua ilmeni valtaosalla tapauksista. Myös rikollisuus ja vakava syrjäytymisen uhka oli yleistä dokumentaation perusteella. Yksikölle, johon nuori sijoitetaan, asettaa moniongelmaisuus erityisiä haasteita yksikön henkilökunnan ammattitaidon ja erityisosaamisen suhteen.

Laitokseen sijoitettujen nuorten korkea ikä tuo haasteita nuoren vastaanottavalle yksikölle, johon nuori sijoitetaan. Miten he voivat tehdä laadukasta ja vaikuttavaa lastensuojelutyötä lyhyessä ajassa moniongelmaisen nuoren kanssa? Nuorten ongelmien

kanssa työskentely ja samaan aikaan itsenäiseen elämään opettelu on vaikea, joskus jopa mahdoton yhtälö. En tutkinut sijoitusten jälkeistä aikaa, mutta kysymys jäi mieleen.

Aikaisempien sijoitusten määrä myös mietitytti. Nuorista lähes puolella (48 %) oli jo kolme tai useampi aiempi sijoitus taustalla. Erityisen laitoshoidon sijoitus oli vähintään neljäs sijoitusyksikkö. Nuorilla ei aiemmassa elämässään ole välttämättä ollut mitään pysyviä aikuissuhteita, mitä sijoituskierte on omalta osaltaan ruokkinut. Minkälaisia toimintamalleja tulisi kehittää sen suhteen, että nuorille löydettäisiin mahdollisimman nopeasti tarvetta vastaava sijoitusyksikkö? Tutkimuksen mukainen toimintamalli, jossa samoja nuoria sijoitetaan arviointi- ja katkaisuyksiköihin useita kertoja, ei ole varmaankaan tarkoitustaan vastaava. Nuorten ”pomputtelu” kodin ja eri sijoitusyksiköiden välillä vaikeuttaa nuoren sopeutumista ja vähentää turvallisuuden ja pysyvyyden tunnetta.

Erilaisia erityisen laitoshoidon yksiköitä käytettiin laajasti. Tämä kertoo siitä, että nuorten paikkaa valittaessa pohditaan sitä, mitä nuori tarvitsee. Tätä kuvastaa myös se, että nuoren tilannetta kartoitettaessa lausuntoja ja arvioita kerättiin myös yhteistyökumppaneilta.

Eri yhteistyötahoja nuorilla käytettiin paljon. Asiantuntijalausuntoja käytettiin nuoren sijoituksen tarvetta ja nuoren sijoituspaikkaa arvioitaessa. Virallisissa asiakaskertomuksissa ei kerrottu vanhempien mahdollisista asiakkuuksista sairaan- tai päihdehoidon parissa. Vanhemmuuden arviointia tehtiin perheneuvolan toimesta, mutta esimerkiksi A-klinikan tai mielenterveystoimiston asiakkuutta ja heidän kanssaan tehtävää yhteistyötä ei asiakirjoista löytynyt. Tietojen löytymättömyys voi johtua siitä, että asiakirjat olivat nuorta koskevia lastensuojelun asiakaskertomuksia, jolloin yhteistyön merkinnät päihdehuollon tai terveydenhuollon kanssa olivat toisessa yhteydessä. Lastensuojelussa toimivien ammattilaisten kanssa käydyissä keskusteluissa, olen tehnyt havaintoja siitä, että lastensuojelualan ihmiset kokevat etenkin aikuispsykiatrian kanssa tehtävän yhteistyön haasteelliseksi. Psykiatriassa vedotaan luottamukselliseen asiakassuhteeseen. Voidaanko vanhemman luottamuksellista hoitosuhdetta vaalia senkin uhalla, ettei lapsen etu toteudu? Tai toisaalta, vaaditaanko lastensuojelualalla yhteistyötä riittävän tarmokkaasti yhteistyön ja lapsen edun edistämiseksi?

LÄHTEET

- Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. 2005. Talentian internetsivut. Saatavissa: http://www.talentia.fi/files/1649_Etiikkaopas2005.pdf [viitattu 7.2.2011]
- Bardy, M.(toim.) 2009. Lastensuojelun ytimissä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Yliopistopaino Oy.
- Eskonen, I. Korpinen, J. & Raitakari, S. 2006. Teoksessa Forsberg, H. Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. Lapset ja sosiaalityö. Juva: WS Bookwell OY.
- Heino, T. 2009. Teoksessa Bardy, M. (toim.). Lastensuojelun ytimissä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Yliopistopaino Oy.
- Hepworth, D., Larsen & J. Rooney, D. 1997. Direct social work: theory and skills. Belmont, Yhdysvallat: Brooks/Cole publishing.
- Hiitola, J. 2008. Selvitys vuonna 2006 huostaanotetuista ja sijaishuoltoon sijoitetuista lapsista. Työpapereita 21/2008. Stakes. Helsinki
- Hyyrynen, K. 1996. Lapsen etua etsimässä. Kotkan ulkopuolisten sijoitusten syyt. Sisälähetysseuran diakonia- ja kasvattajaopisto.
- IFSW:n ja IASSW:n ammattieettinen periaatekannanotto. Talentian internetsivut. Saatavissa: http://www.talentia.fi/files/5781_EtiikkaFI09.pdf [Viitattu 7.2.2011]
- Kitinoja, M. 2005. Kujan päässä koulukoti. Stakes. Saarijärvi: Gummerus kirjapaino Oy.
- Kymen Stopparit. Kymen A-klinikkatoimen internetsivut. Saatavissa: http://www.a-klinikka.fi/kymenstopparit/stoppari_hamina.html [viitattu 24.3.2011]
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812.
- Lastensuojelu 1999 – tiedonantajapalaute 9/2000. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen internetsivut. Saatavissa: http://www.stakes.fi/NR/rdonlyres/ED9E15FD-7D69-43C7-A927-3B759033F83B/0/tp09_00.pdf [viitattu 6.1.2011]
- Lastensuojelu 2009. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen internetsivut. Saatavissa: http://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2010/Tr29_10.pdf [viitattu 6.1.2011]
- Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.

Lastensuojelun käsikirja. Saatavissa: <http://www.lastensuojelunkasikirja.fi> [viitattu 5.1.2011]

Myllärniemi, A. 2006. Huostaanottojen kriteerit pääkaupunkiseudulla. Selvitys pääkaupunkiseudun lastensuojelun sijoituksista. SOCCAn ja Heikki Waris – instituutin julkaisusarja nro 7. Helsinki.

Mäenpää, J. & Törrönen M. 1996. Dokumentoitu lapsi. Miten lapsi näkyy lastensuojelun asiakirjoissa? Helsinki: Stakes. Aiheita 4.

Peltonen, I. 2004. Teoksessa Hujala, A. Puonti, A & Saarnio, T. (Toim.) Lastensuojelu tänään. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Pohjola, A. 1994a. Elämän valttikortit. Nuoren aikuisen elämänselitys toimeentulotukea vaativien tilanteiden valossa. Acta Universitas Lapponiensis 5. Lapin Yliopisto. Rovaniemi.

Pro Manors. Pro Manors Oy:n internetsivut. Saatavissa: <http://www.promanors.fi/www/> [viitattu 5.4.2011]

Pölkki, P. 2004. Teoksessa Hujala, A. Puonti, A & Saarnio, T. (Toim.) Lastensuojelu tänään. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Raussilan risteys. Kuntoutumiskoti Raussilan risteys internetsivut. Saatavissa: <http://www.raussilanristeys.fi/etusivu> [viitattu 5.4.2011]

Rostila, I. 2001. Tavoitelähtöinen sosiaalityö: voimavarakeskeisen ongelmanratkaisun perusteet. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.

Räty, T. 2007. Uusi lastensuojelulaki. Helsinki: Edita Prima Oy.

Saastamoinen, K. 2008. Lapsen asema sijaishuollossa – Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita Prima Oy.

Sarajärvi A., Tuomi J. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Saverola Oy. Saverola Oy:n internetsivut. Saatavissa: <http://www.saverola.fi/saverola> [viitattu 5.4.2011]

Saviston Koti Oy. Saviston Koti Oy:n internetsivut. Saatavissa: <http://www.savistonkoti.fi/1> [viitattu 5.4.2011]

Saurama, E. 2002. Vastoin vanhempien tahtoa. Helsinki. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 2002:7.

Sijoitettujen lasten laitoshoidtoa vähennetään. Yle Uutiset 20.1.2011. Saatavissa: http://yle.fi/uutiset/talous_ ja_ politiikka/2011/01/sijoitettujen_ lasten_ laitoshoidtoa_ vahe_ nmetaan_2284160.html [viitattu 21.1.2011]

Sippolan Koulukoti. Sippolan koulukodin internetsivut. Saatavilla: <http://www.sippolankk.fi/fi/etusivu> [viitattu 23.3.2011]

Sosiaalialan ammattihenkilön vala. Talentian internetsivut. Saatavissa: <http://www.talentia.fi/index.php?&id=2471&sm=510> [viitattu 7.2.2011]

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.

Taskinen, S. 2007. Lastensuojelulaki 417/2007 Soveltamisopas. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.

Tarmo. Kotkan kaupungin henkilöstölehti 3/2006. Saatavissa: http://www2.kotka.fi/tarmo/pdf/2006/tarmo_3-2006.pdf [viitattu 13.1.2011]

Valtion koulukodit. Valtion koulukotien internetsivut. Saatavissa: <http://www.valtionkoulukodit.fi/> [viitattu 23.3.2011]

Painamattomat lähteet:

Asiakasesite. Nuorisoryhmä. Kotkan kaupunki.

Asiakasesite. Nuortentalo Kotomäki. Kotkan kaupunki.

Työpapereita. Kehikko. Kaakkois-Suomen lasten ja nuorten hyvinvoinnin kehittämisverkosto.

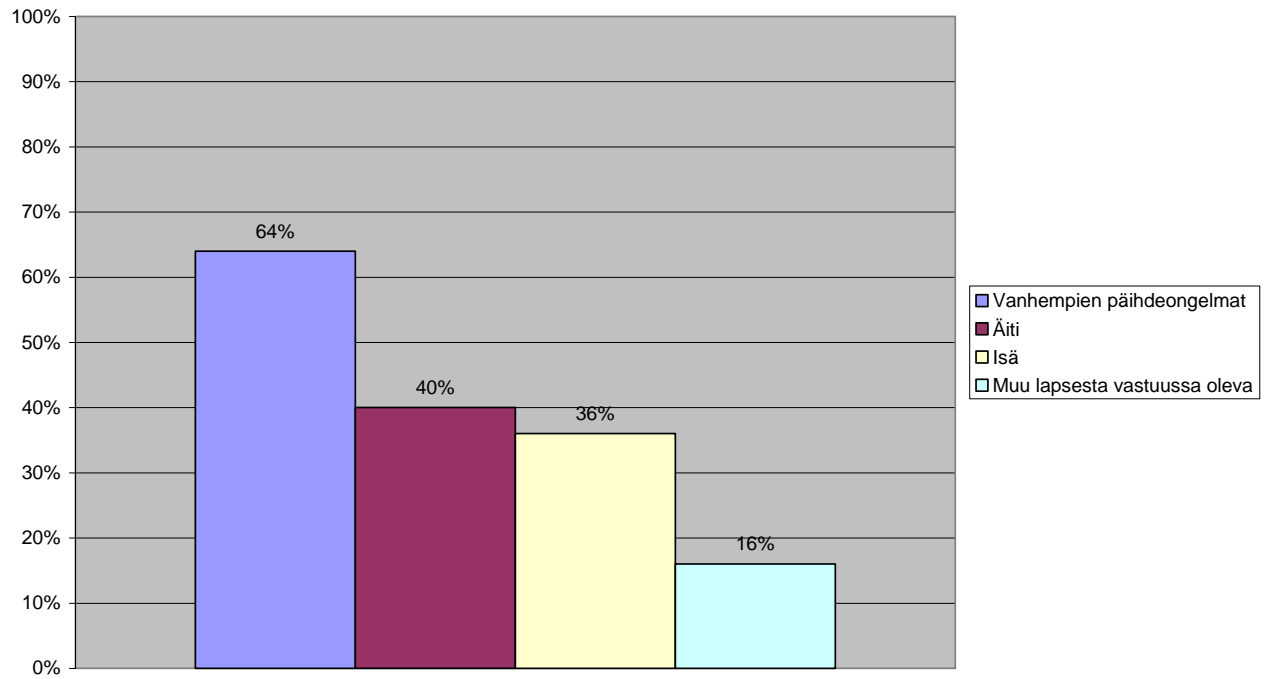
Työpapereita. Nuortenyhteisö Koivula. Kotkan kaupunki.

Työpapereita. Tukikeskus Villa Jensen. Kotkan kaupunki.

Työpapereita. Tukiryhmä. Kotkan kaupunki.

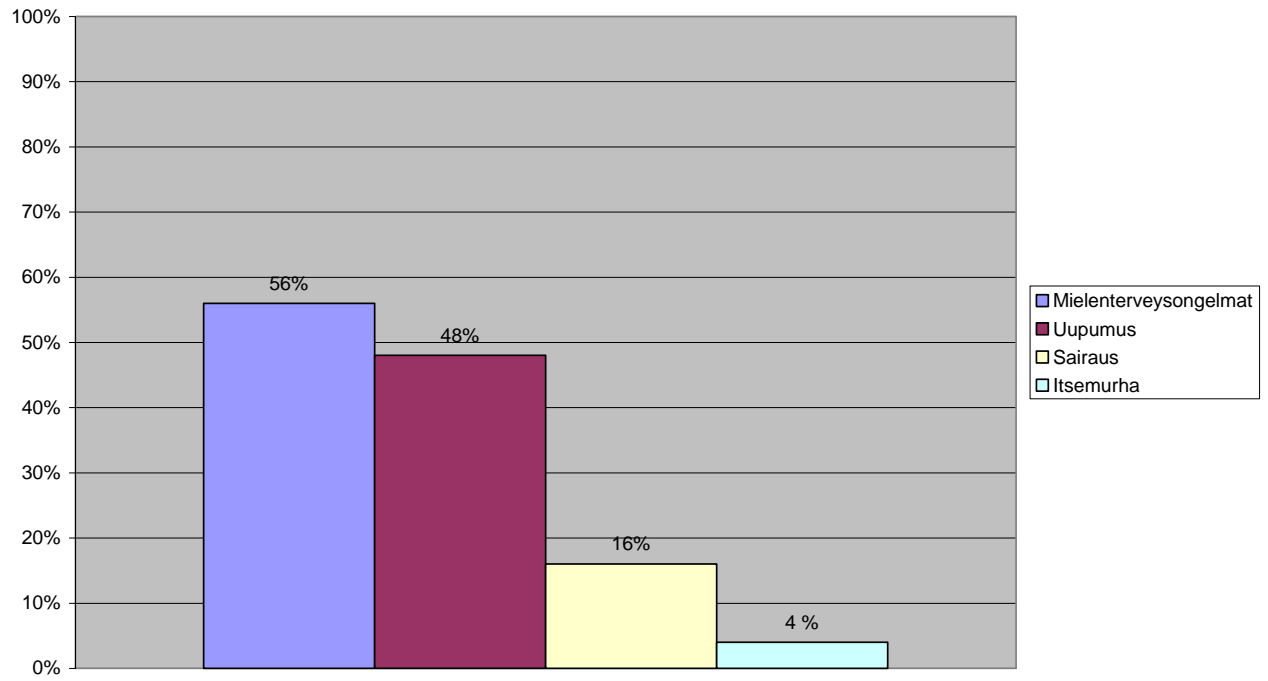
Vanhempien päihteiden ongelmakäyttöä kuvattuna

Vanhempien päihteiden ongelmakäyttö perheissä

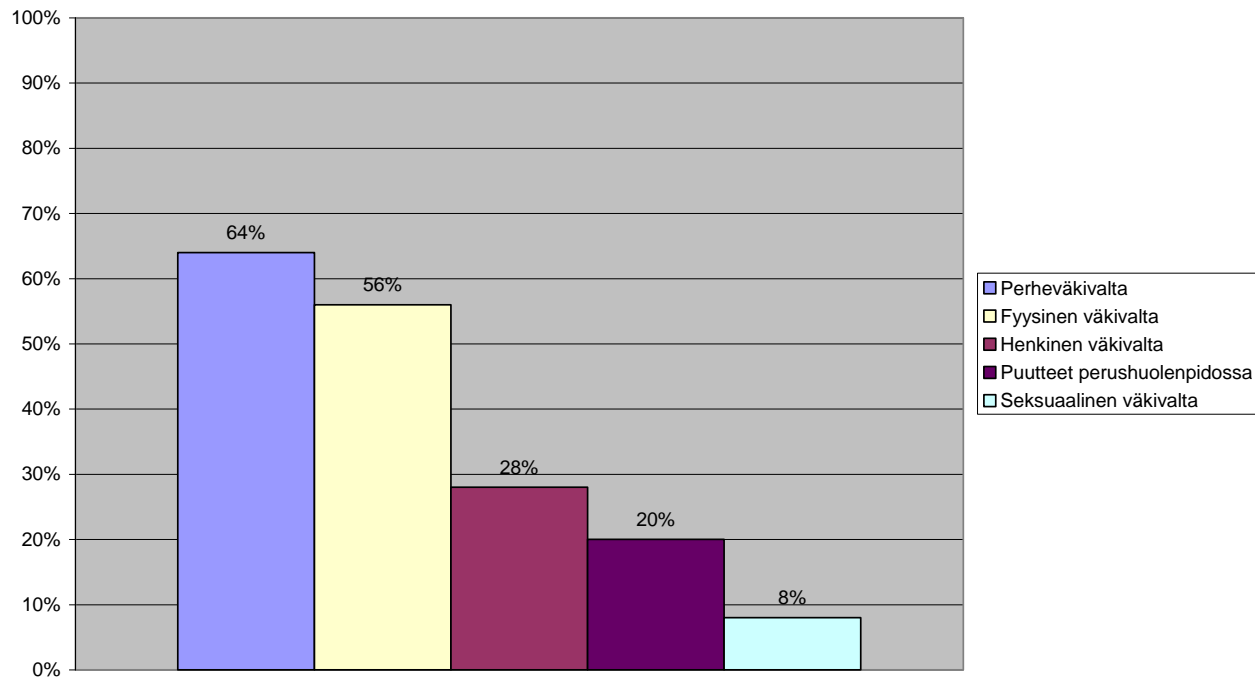
Vanhempien mielenterveyden ongelmia kuvattuna

Mielenterveysongelmat perheessä

Merkinnät perheessä tapahtuvasta väkivallasta tai sen epäilystä lastensuojelun asiakasdokumentaatiassa.

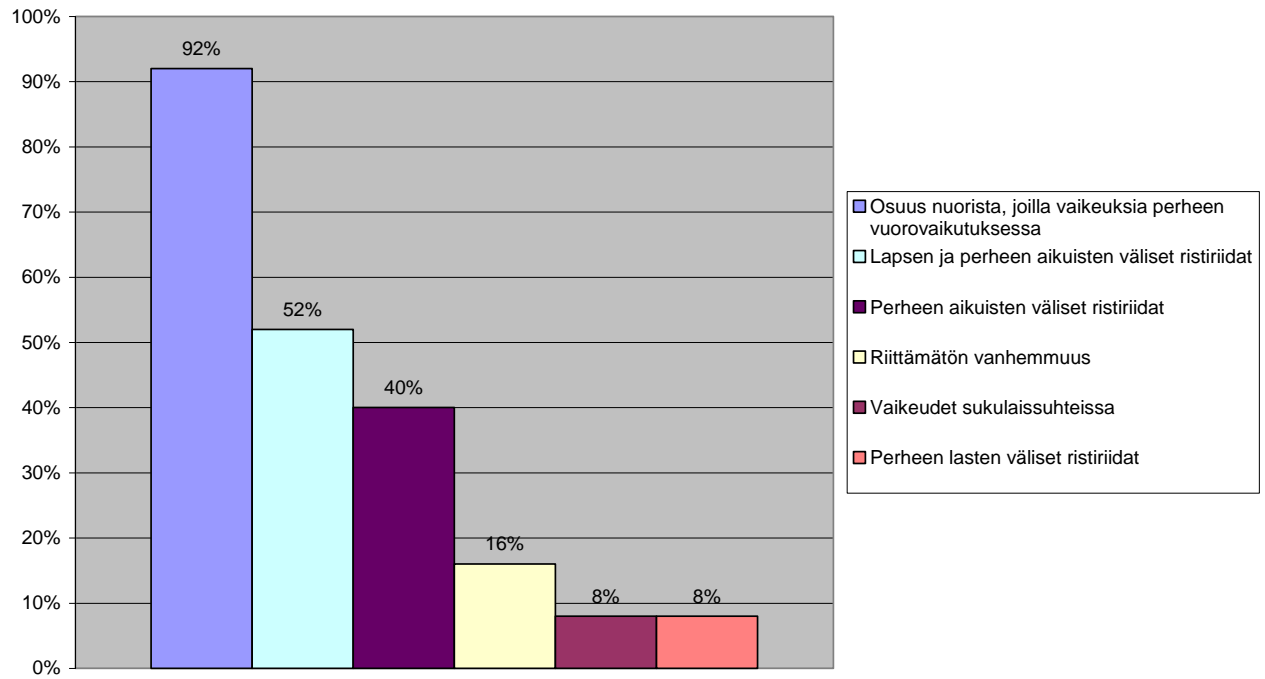
Väkivalta perheessä

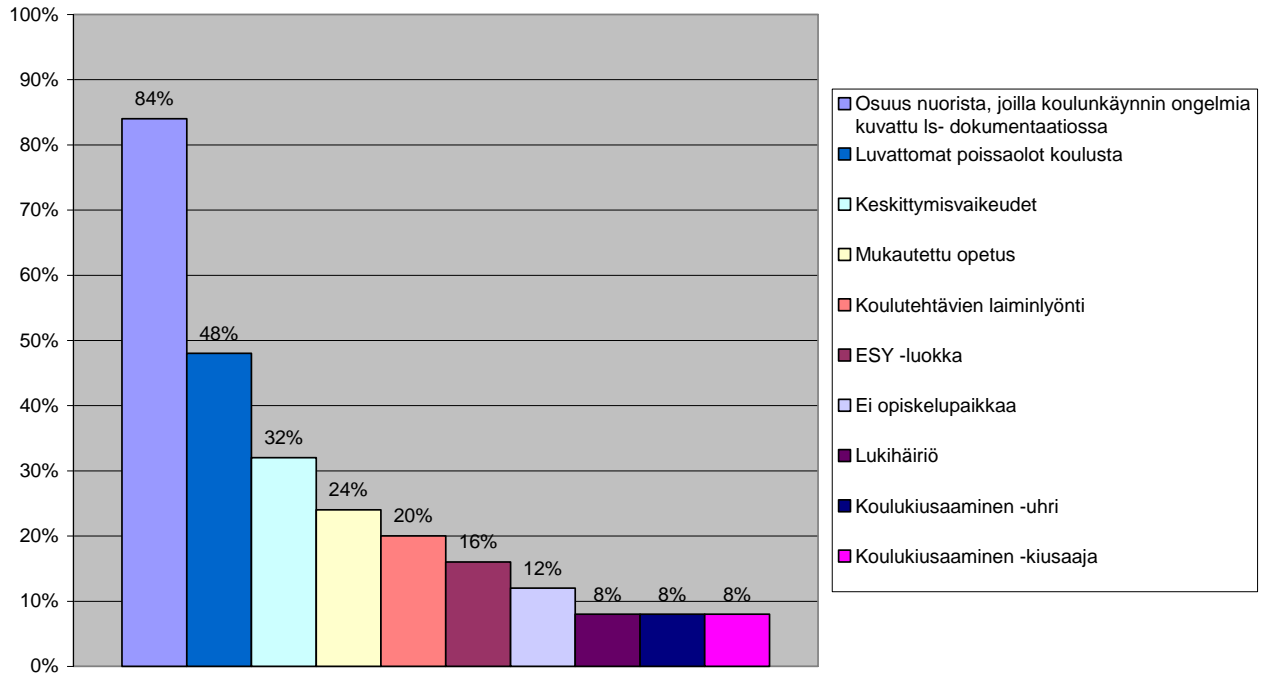
Perheen vuorovaikutusten ongelmien kuvaamista perheessä

Vaikkeudet perheen vuorovaikutuksessa

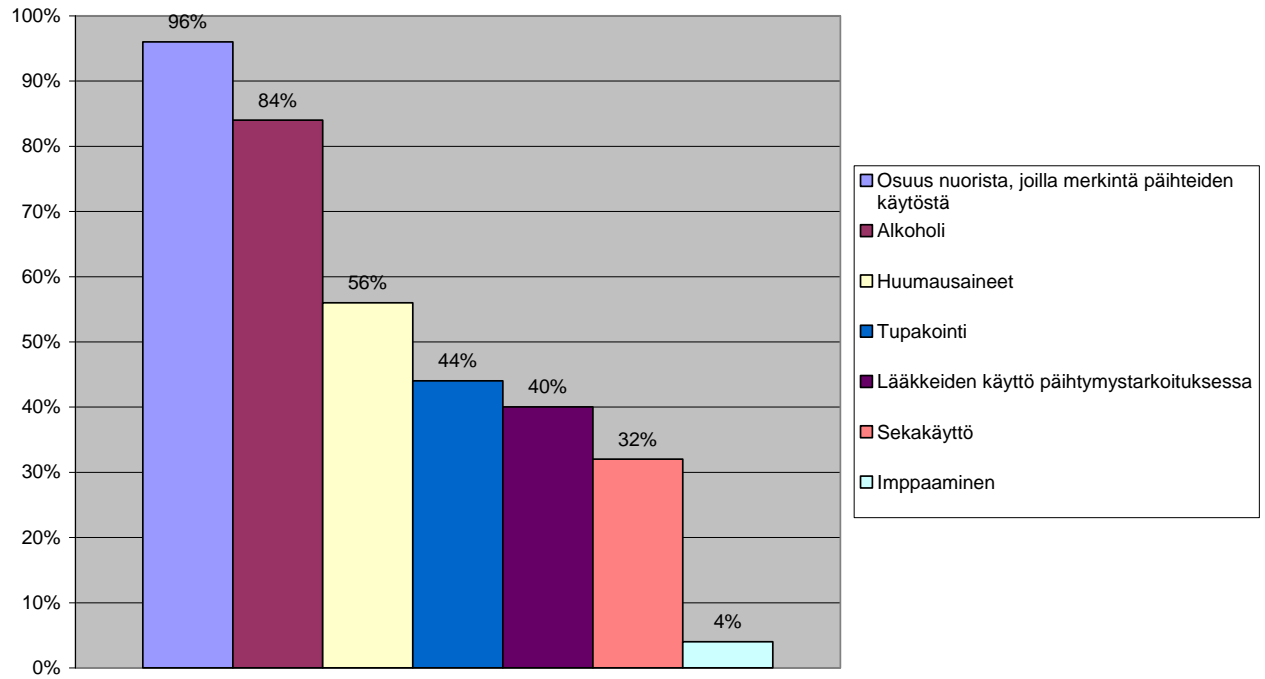
Nuoren koulunkäynnin ongelmien kuvaamista

Nuoren koulunkäynnin ongelmia kuvaavia tekijöitä

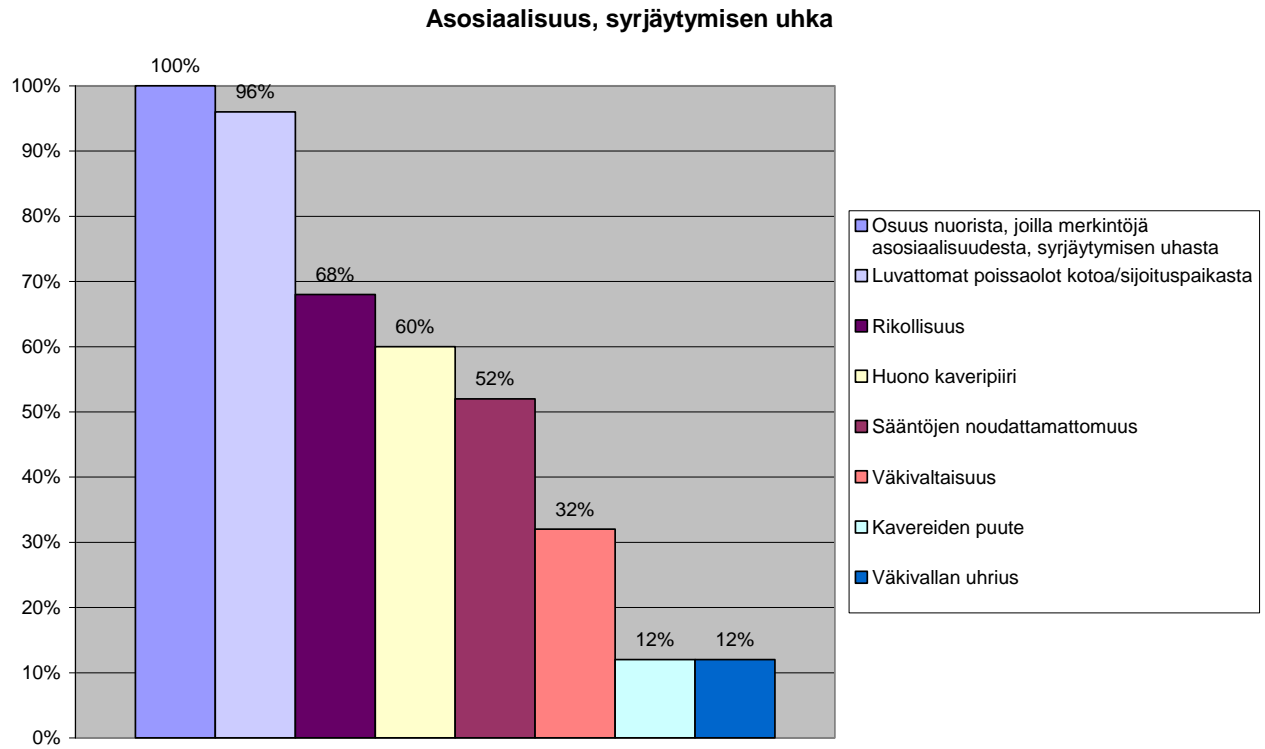

Nuorten päihteiden käyttöä taulukoituna.

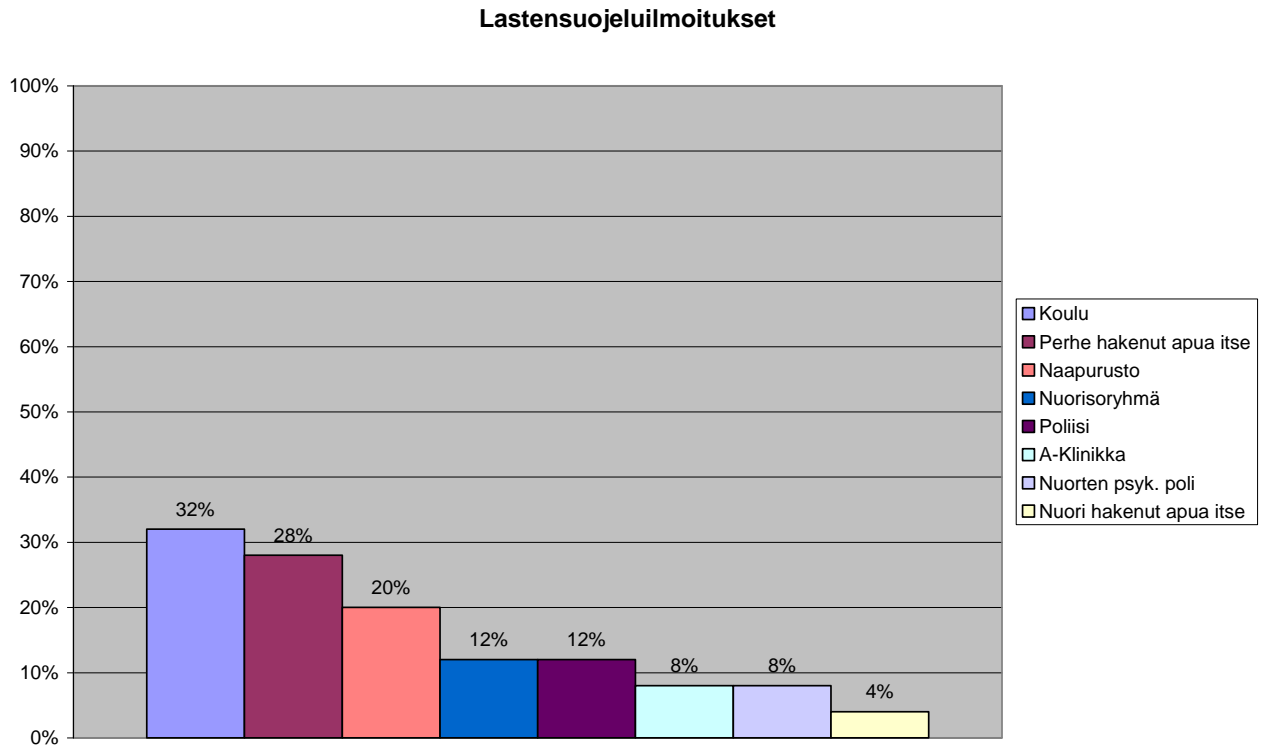
Nuorten päihteiden käytön kuvaamista

Nuorten asosiaalisuutta ja syrjäytymisen uhkaa kuvattuna

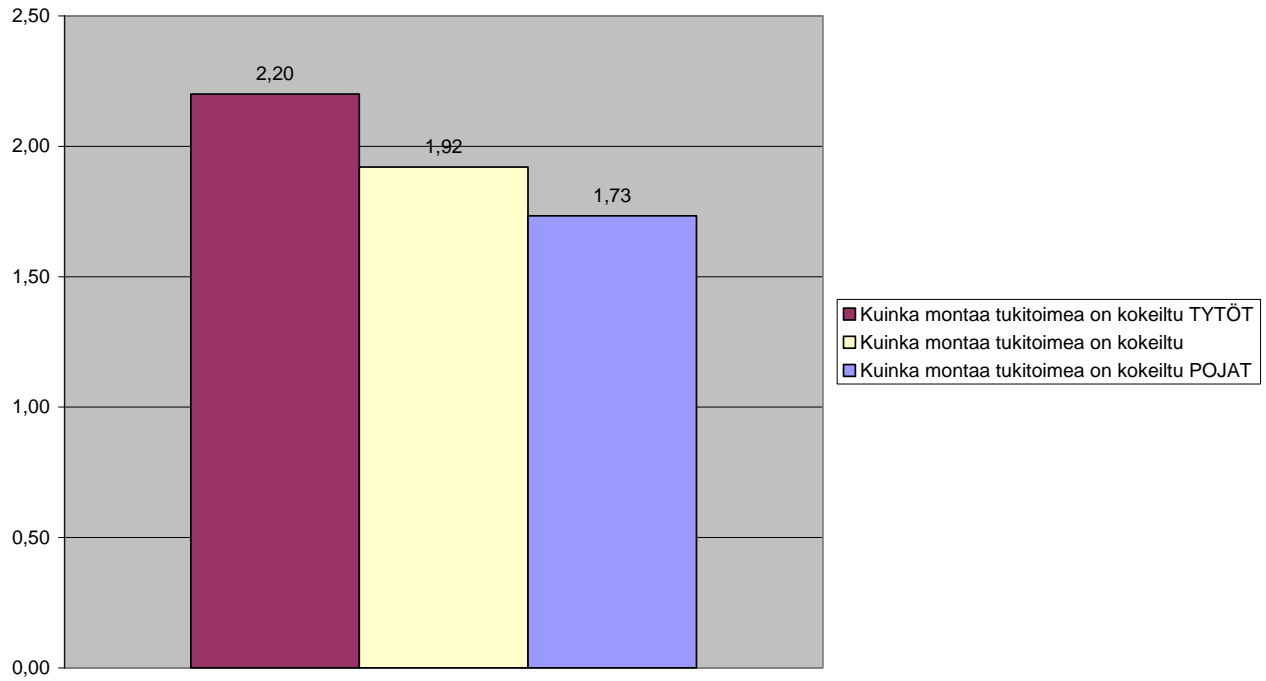

Lastensuojeluilmoitukset

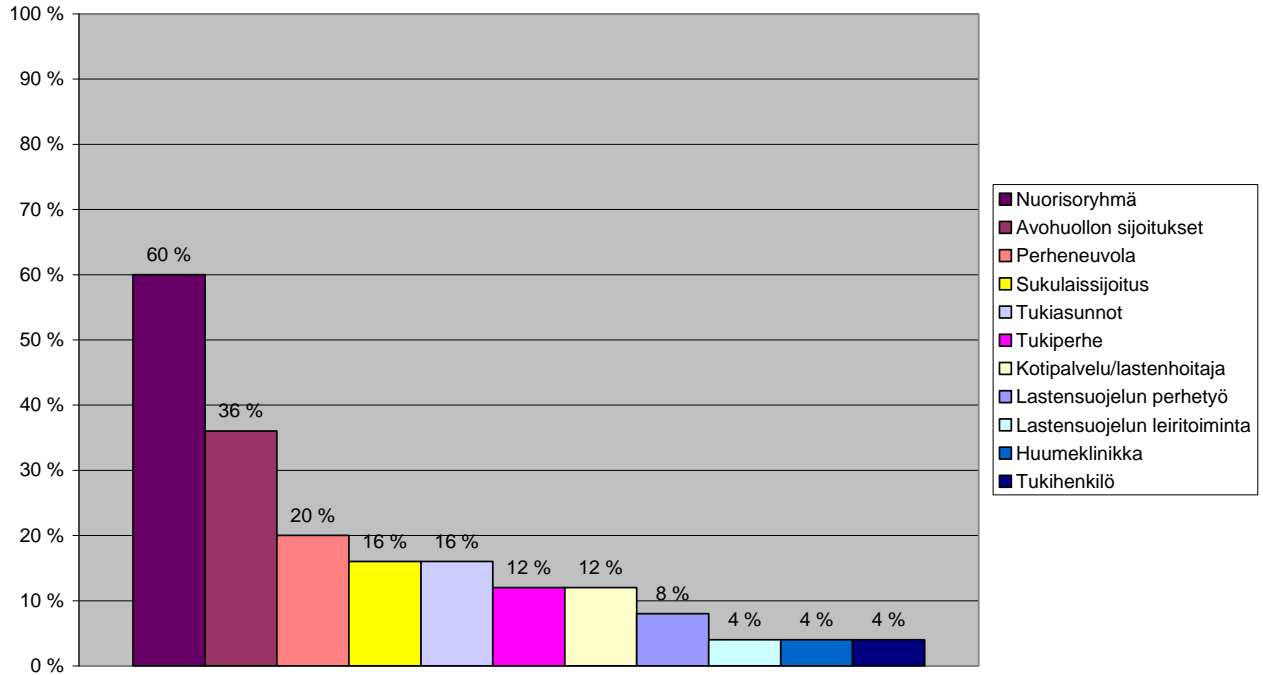
Avohuollon tukitoimien käyttömäärät nuorilla.

Keskimäärin, kuinka montaa avohuollon tukitoimea kokeiltu?

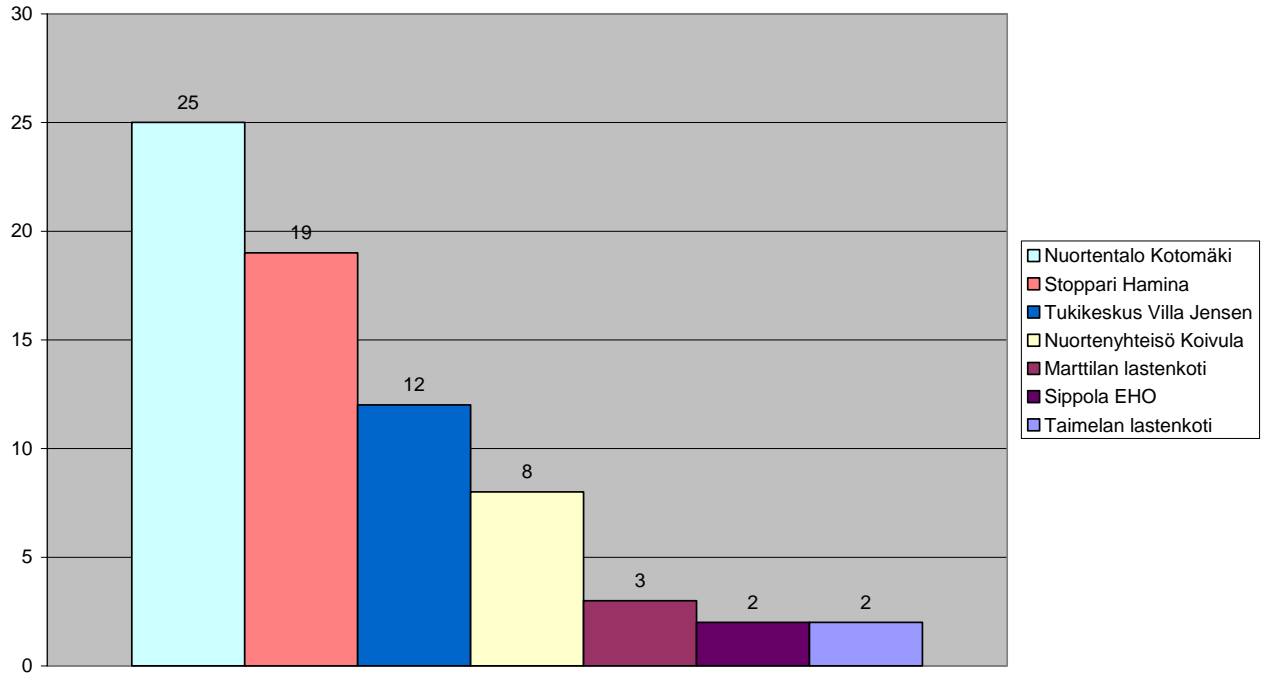
Eri avohuollon toimijat nuorilla käyttömäärittäin

Käytetyt avohuollon tukitoimenpiteet nuorilla

Aiemmat sijoitukset sijoitusyksiköittäin

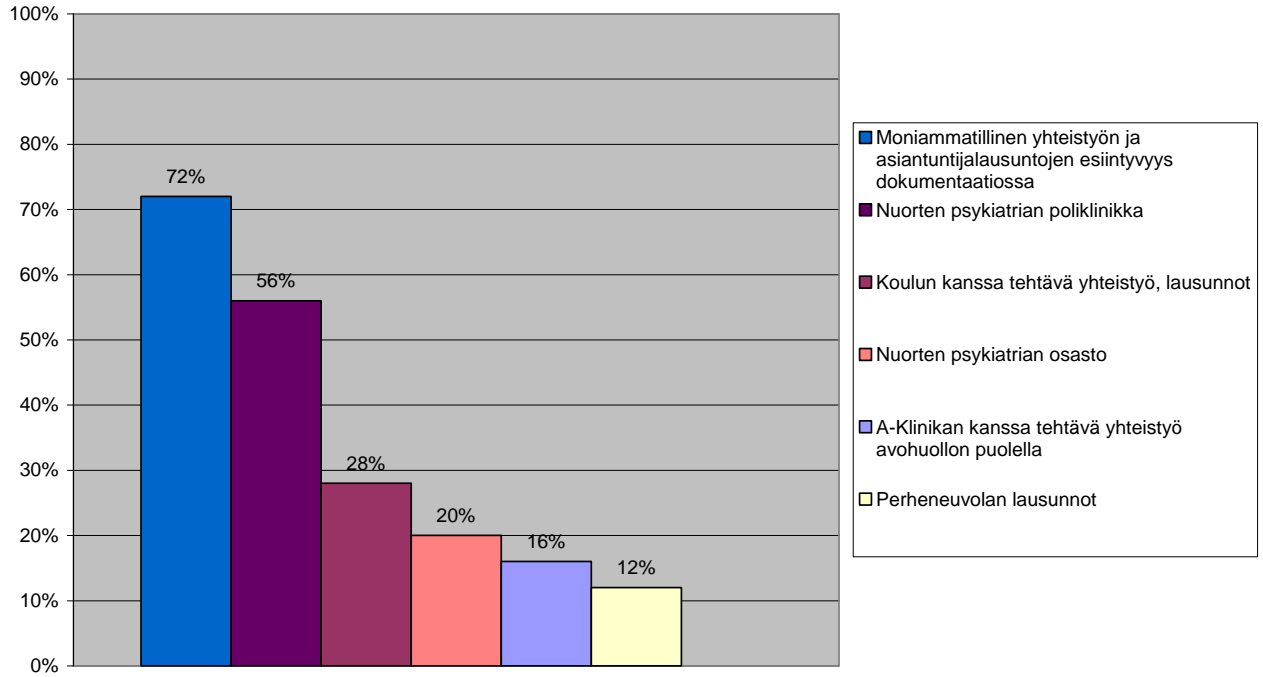
Aikaisemmat sijoitukset yksiköittäin

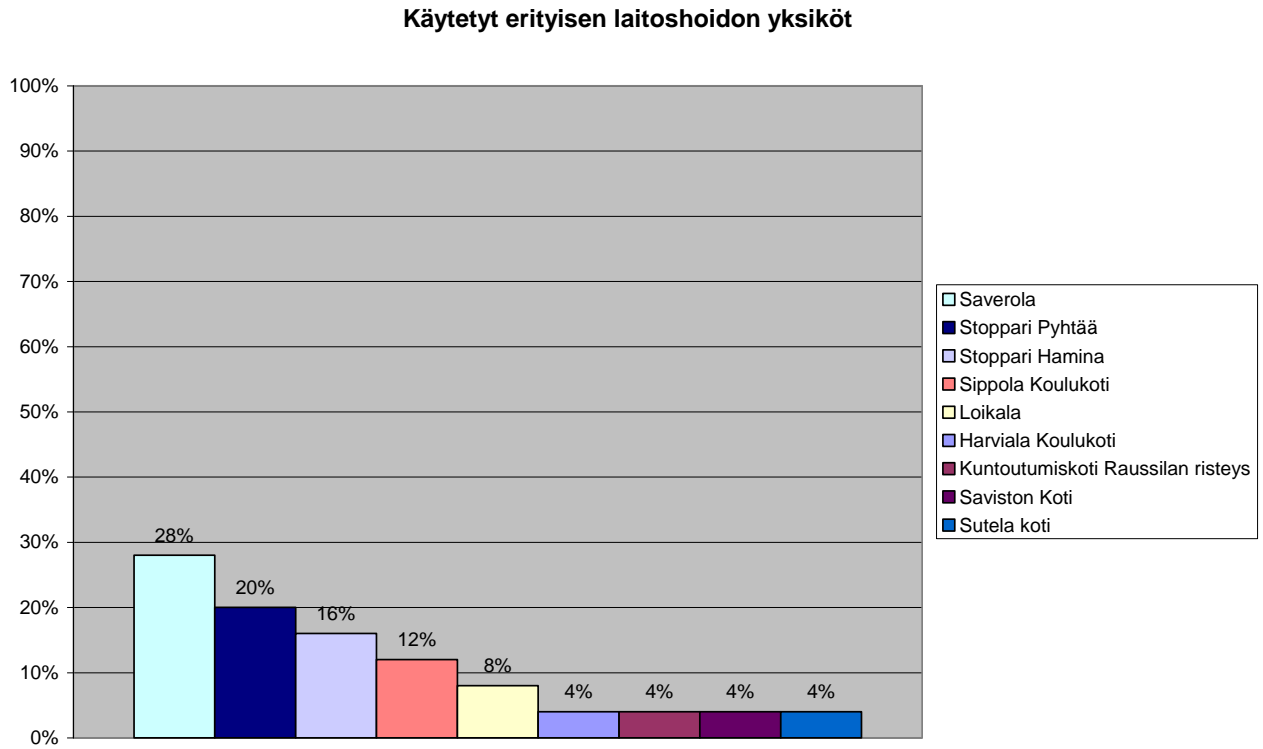

Moniammatillisen yhteistyön esiintyvyys lastensuojelun dokumentaatiossa

Moniammatillinen yhteistyö

Käytetyt erityisen laitoshoidon yksiköt

Perheen sitoutumattomuuden kuvaamista yhteistyöhön

Sitoutumattomuus yhteistyöhön

